

Sukupolvet, elämäntapa ja politiikka

JOHANNA JÄÄSAARI

ABSTRACT

Generations, Everyday Life and Politics

Political scientists tend to overestimate the role of politics and political issues in the everyday life of the ordinary citizen. Political science has also succeeded in making a contribution to the overall trivialization of political discussion in Finland by ignoring issues brought up by recent research into cultural change and the »way of life«. This article explores the possibilities to consider these new dimensions in political research by examining how politics has entered the daily lives of men and women as described in the autobiographies of four generations of Finns. The autobiographies form a case-study of how the »way of life«, here understood as developed during a life-time by generation, social class, geographical mobility and gender, creates different attitudes toward society and politics. The analysis of this case-study questions the enthusiastic reliance on survey-research methods in interpreting changes in political culture and political socialization, which has partly promoted the misrepresentation of recent social phenomena such as political and social privatization.

1. Elämäntapatutkimus ja politiikan tutkimus

Elämäntapatutkimus ei ole herättänyt innostusta politiikan tutkijoiden keskuudessa siitä huolimatta, että politiikan tutkimukseen ovat enemmän tai vähemmän tunkeutuneet sellaisetkin »muotitieteet» kuin strukturalismi, semiotiikka, diskurssiteoria ja jopa naistutkimus. Vaikka elämäntapatutkimus on laajenemassa sen perinteisiltä soveltamisalueilta, sosiologiasta ja sosiaalipolitiikasta mm. viestintätutkimukseen (ks. esim. Heikkinen (toim.) 1986), elämäntavan merkitystä politiikan kannalta ei juuri ole vaivauduttu pohtimaan.

Puuttuva mielenkiinto elämäntapakysymyksiä kohtaan selittynee osittain politiikan tutkimuksen diskurssin jähmeydellä ja konservatiivisuudella. Poliitiikan tutkijoilla on taipumus etsiä ja eristää yhteiskunnallisista ilmiöistä sen »poliittinen» osa-alue. »Poliittisia» näiden osa-alueiden katsotaan olevan silloin kun niillä on jotakin tekemistä politiikan instituutioiden tai politiikan muotojen ja rituaalien kanssa. Poliittinen on rajattu politiikan perinteisten tutkimusalueiden mukaan, jolloin useimpiin käynnissä oleviin yhteiskunnallisiin prosesseihin voi suhtautua välipitä-

mättömästi sillä perusteella, etteivät ne ole relevantteja politiikan kannalta. Vaikka politiikan tutkimusta pidetään yhteiskuntatieteenä, politiikan tutkijalle on katsottu riittävän oman suppean alueensa teorioiden ja tutkimussuuntien hallinta.

Politiikan tutkimusta voidaan syyttää myös liiallisesta varovaisuudesta ja varman päälle pelaamisesta. Vaarana onkin otteen menettäminen yhteiskunnan todellisuuteen, vaikka poliittisesta informaatiosta ei tietoyhteiskunnassa ole puutetta. Poliitiikan tutkimuksessa operoidaan paljolti saatavilla olevan informaation, säännöllisiin väliajoin julkaistavien mielipidetiedustelujen pohjalta, jolloin tuotoksena on selkeitä ja pitviä, mutta usein jokseenkin tuttuja ja mielenkiinnostomia tutkimustuloksia. Vuolaan informaatiovirran seurauksena politiikan ympärille on kehittänyt kova »realistinen» ulkokuori, jonka läpi politiikan tutkijat eivät pysty murtautumaan ja jota he itse asiassa standardikyselyillään lujittavat. »Politiikan tutkijat ovat osallisina prosessissa, joka muuttaa politiikkaa 'sousrealistiseksi', realistiseksi vain yleisesti hyväksytyjen yksinkertaisten koodien puitteissa» (Heiskanen 1986 b, 8).

Voidaan sanoa, että politiikan tutkijat ja elämäntapatutkijat »puhuvat eri kieltä». Elämäntapatutkimus ei vielä toisaalta ole onnistunut riittävän tyhjentävästi perustelemaan kaikille yhteiskuntatutkijoille uskottavuuttaan, metodiensa luotettavuutta tai tutkimustulostensa konkreettisia soveltamismahdollisuuksia, vaikka se on melko lyhyessä ajassa tuottanut huomattavan määrän tutkimuksia. Elämäntapatutkimuksessa empiiristen aineistojen keräämisessä pääpaino on syvähaastattelulla, osallistuvalla havainnoinnilla, henkilökohtaisilla dokumenteilla, kaunokirjallisuudella ja arkitiedolla. Tällaisen laadullisia aineistoja käyttävän tutkimuksen arvoa ja »tieteellisyttä» on pitkään epäilty lähinnä sillä perusteella, ettei se anna edustavia ja helposti yleistettäviä tutkimustuloksia. (Yhdysvalloissa 1920-luvulla alkaneen »elämäntapatutkimuksen» kohtalosta ks. mm. Bertaux 1981.)

Käsitys elämäntapatutkimuksesta ymmärtävänä ja »pehmoilevana» tutkimusotteena onkin kenties suurin syy elämäntapatutkimuksen mahdollisuuksien tutkimatta jättämiseen politiikan alueella. Tutkittavan alueen, politiikan »kova» realismi torjuu elämäntapatutkimuksissa usein esiinnousevan arkielämän »kovemman» realismin. Kärjistäen politiikan tutkimuksen tilanne näyttää analogiselta 1970-luvun hyvinvointi- ja elintasotutkimuksen tilanteen kanssa. Elämäntapatutkijat halusivat kiinnittää huomiota siihen, että vaikka indikaattoreiden ja asennemittareiden avulla saatiinkin tarpeellista tietoa ihmisten hyvinvoinnista, ne eivät kuitenkaan kertoneet sitä, miten suomalaiset todella elivät (Järvelä 1983). Vastaavasti politiikan tutkijat tietävät paljon poliittisesta käyttäytymisestä, mutta eivät siitä, mitä ihmiset todella ajattelevat politiikasta ja poliitikoista, tai miten nämä mielipiteet muotoutuvat.

Toisaalta tähänastinen elämäntapatutkimus on paljolti keskittynyt koko suomalaisen elämäntavan muutoksen ja sen peruspiirteiden analyysiin, jolloin yhteiskunta- ja elinkeinorakenteessa sekä palkkatyössä tapahtuneiden muutosten vaikutusta elämäntapaan kuvaamaan keskittynyt tutkimus paljolti jätti vaille huomiota elämäntavan muutoksen poliittiset aspektit. Elämäntapatutkimus tuntuisi kuitenkin olevan luontevasti yhdistettävissä esimerkiksi poliittisen sosialisointin ja poliittisen kulttuurin tutkimukseen.

Tässä artikkelissa katsellaankin politiikkaa elämäntapatutkimuksen näkökulmasta tarkastelemalla eri sukupolvien näkemyksiä yhteiskunnasta ja heidän poliittista sosialisointiaan käyttämällä hyväksi suomalaisia elämäkertoja. Tutkimus on eräässä mielessä eksploratiivista, sen tavoitteena on osin pohtia tämäläyppisen aineiston soveltuvuutta politiikan tutkimukseen ja toisaalta »markkinoida» elämäntapatutkimusta politiikan tutkijoille.

2. Elämäntavan käsitteestä ja sen suhteesta poliittiseen kulttuuriin

Elämäntapateorioissa itse elämäntavan käsitteen määrittäminen on muodostunut hyvin keskeiseksi. J. P. Roos on vuosien varrella pyrkinyt muotoilemaan ja tarkentamaan elämäntavan käsitettä eri yhteyksissä. Viisi vuotta sitten Roos määritteli elämäntavan seuraavasti:

Elämäntapa on yksilön tai perheen elämäntapavaiheiden, elinolosuhteiden, elämäntoiminnan, arkielämän ja interaktion kokonaisuus, joka muodostuu — järjestyä — hänen subjektiiviteettinsa kautta. Subjektiiviteetilla tarkoitetaan ihmisen arvomaailmaa, arvioita omasta elämästään, tärkeitä elämäntapavaiheita jne. (Roos 1985 (1981), 38—39.)

Elämäntapatutkimuksen »uudessa aallossa» on nojaututtu enemmän ranskalaisten teoreetikojen ajatuksiin aikaisemmin suosittujen saksalaisten sijasta, poikkeuksena kuitenkin Jürgen Habermas ja hänen »Lebenswelt» -kehittelynsä. Myöhemmässä Roosin määritelmässä subjektiiviteetin on korvannut ranskalaisen Pierre Bourdieun lanseeraama käsite »habitus».

Elämäntavalla ymmärrän kaikkein laajimmassa mielessä aikaisemman elämäntapahistorian ja elinolojen muodostaman habituksen kautta jäsentynyttä, nykyisten elämäntapamuotojen ja -asenteiden (dispositioiden) muodostamaa järjestyntä kokonaisuutta. Elämäntapa voi olla yksilön, perheen, sosiaalisen ryhmän, sukupuolen, sukupolven tai luokan elämäntapa, tarkastelun yleisyyden asteestaan riippuen. (Roos 1986, 37—38.)

Habituksen, joka voidaan myös suomentaa luokkaperusteiseksi luonnehahmoksi (Heiskanen—Mitchell 1985), keskeisenä sisältönä on sen

kaksivaiheinen suhde asenteisiin: elämänhistorian eri vaiheissa muovautuneet asenteet muokkaavat habitusta, joka toisaalta on se elämää jäsentävä ja järjestävä perusta, joka leimaa ihmisen toimintaa ja ajatusmaailmaa.

Elämäntapatutkimuksen käsiteapparaattiin kuuluu nykyään useimmiten myös kulttuurin käsite. Kulttuuri voidaan tässä yhteydessä ymmärtää sosiaalisesti prosessiksi, joka luo erityisiä ja erilaisia elämäntapoja (Williams 1968). Kulttuurin, elämäntavan ja habituksen välisistä suhteista voidaan todeta, että luokkaperusteiset luonnehahmot (habitukset) määräävät niitä valintoja, joiden kautta elämäntapa muodostuu, ja ne määräävät myös miten ihminen arvostaa ja torjuu eri elämäntapoja. Habitukseen vaikuttavat paitsi erityiset osakulttuurit, myös yleisemmät kulttuurimääreet. (Roos 1986, 43—44).

Elämäntavan käsitteen määrittelemisen ohella elämäntapatutkimuksen tavoitteena on ollut pyrkiä osoittamaan monitahoisten selitysten tarpeellisuus, sillä

. . . ihmisten elämää ei voida suoraan selittää talouden ja yhteiskunnan rakenteen muutoksilla vaan (että) tarvitaan sellaista itenäistä välitystasoa jonka eri aspekteja voidaan nimittää kulttuuriksi, perspektiiveiksi ja subjektiviteetiksi. (Roos ym. 1981, 14.)

Tällaista välitystasoa ovat myös politiikan tutkijat etsineet esimerkiksi »poliittisesta kulttuurista». Poliittisen kulttuurin tutkimuksen alullepanijoiden Almondin ja Verban käsite »poliittinen kulttuuri» yksinkertaisti kuitenkin »kulttuurin» yhteiskunnallisiin objekteihin kohdistetuksi psykologiseksi orientaatioksi ja »poliittisen» äänestämiseksi ja poliittisia instituutioita koskeviksi asenteiksi. Poliittinen kulttuuri ymmärrettiin kansalaisten politiikkaa koskevien orientaatioiden erityiseksi jakautumiseksi eli arvoihin, normeihin ja tuntemuksiin sisäistetyksi poliittiseksi järjestelmäksi. (Almond—Verba 1965, 13.) Tässä merkityksessä poliittista kulttuuria on käytetty viitekehyyksenä behavioralistisille kysely- ja haastattelututkimuksille. Teoreettisena käsitteenä siitä ei kuitenkaan ole välitystasoksi ja sen määrittelemisen on ollut vähintään yhtä ongelmallista kuin elämäntavan käsitteen määrittelemisen.

Poliittisen kulttuurin empiirisessä tutkimuksessa politiikkaa ja poliittisia mielipiteitä käsitellään

ikään kuin ne muodostaisivat tärkeänkin alueen ihmisten mielissä. Mielipidetutkimusten populistisena olettamuksena on, että jokaisella on »henkilökohtainen mielipide» poliittisista tai yhteiskunnallisista kysymyksistä. Pierre Bourdieu on tiivistänyt tämän olettamuksen sisällön seuraavasti:

On asetettava kyseenalaiseksi 'henkilökohtaisen mielipiteen' olemassaolo ylipäätään. Rohkaisemalla jokaista vastaajaa muodostamaan 'henkilökohtaisen mielipiteensä' — aie, jota kaikki 'teidän-näkemyksenne-mukaan', 'teidän-mielestänne' ja 'mitä-te-henkilökohtaisesti-ajattelette' -lisäykset kyselylomakkeissa alleviivaavat — tai valitsemaan itse vailla opastusta useiden valmiiksi muotoiltujen mielipiteiden välillä, mielipidemittaus implisiittisesti hyväksyy poliittisen filosofian, joka tekee poliittisista valinnoista spesifisesti poliittisia arvioita. Tähän mielipidemittaus päättyy soveltamalla poliittisia periaatteita vastaamaan ongelmaan, joka esitetään poliittisena kysymyksenä ja kunnioittamalla kaikkia ei vain oikeudella vaan myös kyvyllä muodostaa juuri sellainen arvio. (Bourdieu 1984, 398.)

Mitkä tuntuvat politiikan tutkijoista ja kyselylomakkeiden laatijoista puhtaasti poliittisilta kysymyksiltä, eivät ehkä ole »kysymyksiä» (issues) vastaajalle laisinkaan tai ne ovat hänelle eettisiä tai moraalisia kysymyksiä. Tämä ei ole vain poliittisen kulttuurin tutkijoiden ongelma, vaan yleensäkin poliittisten kyselytutkimusten taustalla on ideologia demokraattisesta mielipiteenmuodostuksesta, joka antaa kaikille yhtäläisen oikeuden ja kyvyn osallistua, mutta joka tehokkaasti salaa ja siten säilyttää poliittisen diskurssinmuodostuksen ja päätöksenteon ylempien yhteiskuntaluokkien vallassa.

Monenlaiset mekanismit, mm. luokkaperustaisten luonnehahmojen »periytyminen» sukupolvelta toiselle tai naisten »poliittisen tietämättömyyden» uusintaminen poliittisessa sosialisatiossa, usein tehokkaasti estävät synnyttämästä »teknistä ja sosiaalista kompetenssia» ilmaista poliittisia mielipiteitä. (Bourdieu 1984.) Poliittiset mielipiteet ja ei-mielipiteet muodostuvat osin perustein, jotka saattavat politiikan alueelta katsottuna vaikuttaa irrationalisilta, mutta joiden yhteys koko elämäntavan ja kulttuurin kontekstissa on looginen. Samantyyppinen harha koskee

myös osallistumismuotoja. Poliittista osallistumista käsiteltäessä lähdetään järjestöissä toimimisesta, poliittisten tapahtumien uutisoinnin seuraamisesta, keskusteluista politiikasta ystävien kanssa, jotka kuuluvat keskiluokkaisen yksityistyneen elämäntavan, ystävyyskultin ja muodollisen järjestöosallistumisen rituaaleihin. Työväenluokan yhteiskunnalliset käytännöt eivät kuitenkaan avaudu samalla tavalla keskiluokan säätlemään julkisuuteen.

Elämäntapatutkimuksen lähtökohdat poikkeavat poliittisen kulttuurin tutkimusasetelmista. Elämäntapatutkimuksessa painottuvat arkielämän ja kulttuurin rakenteet, joita on vaikea ellei mahdoton operationalisoida ja muotoilla kyselylomakkeisiin kysymyksiksi ja vaihtoehtoiksi. Elämäntapaan ja kulttuuriin joutuu paneutumaan etupäässä laadullisen aineiston keräämisen avulla osallistuvan havainnoinnin menetelmällä, tekemällä syvähaastatteluja, lukemalla erilaisia dokumentteja. Arkielämän ja kulttuurin hienovaraiset rakenteet avautuvat vaivalloisesti. Tutkija ei usein itse tutkimusta aloittaessaan välttämättä tiedä mitä etsii.

3. Tutkimuksen aineisto ja analyysin perustana oleva sukupolviajoittelu

Tässä tutkimuksessa on päädytty eräänlaiseen kompromissiin kustannusten ja ajan säästämiseksi, valmiiksi kerättyyn elämäkerta-aineistoon. Aineistona olevat elämäkerrat on kerätty kirjoituskilpailun avulla, jonka Yleisradio järjesti vantaalaisille vuonna 1979 yhdessä Suomen Akatemian rahoittaman Elämäntavan muutoksen tutkimusprojektin kanssa.

Elämäkertakilpailun aineistosta tiedotettiin vantaalaisille mm. lehti-ilmoitusten avulla. Niissä potentiaalisia kirjoittajia valistettiin, että Yleisradion tarkoituksena oli käyttää elämäkertoja ohjelmatuotannossaan, kun taas tutkimusryhmälle elämäkerrat olivat tärkeitä tietolähteitä siitä, »miten suuri rakenteellinen muutos vaikuttaa tavallisen pienen ihmisen elämään». Elämäkerrasta toivottiin ilmenevän mm. seuraavia asioita: nykyiset perhesuhteet, työ, tuttavapiiri, tausta eli syntymäpaikka, kotiseutu, sukuhistoria, koulunkäynti, kasvatus, työura, avioliitto, lapset. Edelleen pyydettiin kirjoittajia esittämään jonkinlainen arvio elämästään: »... mitä ovat sen

keskeiset kysymykset, tärkeimmät tapaukset, ja miten yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet siihen».

Kirjoituksia kertyi kilpailun tuloksena yhteensä 136.¹ Noin puolet kilpailuun osallistuneista kirjoituksista on kokonaisia elämäkertoja. Lisäksi osa kilpakirjoituksista on runoja, kouluaineita tai muita dokumentteja, jotka eivät ole elämäkertoiksi luettavia. Kirjoittajista yli puolet (80) on naisia, miehiä on 54. Vanhimmat kirjoittajat ovat syntyneet 1800-luvun puolella ja nuorimmat ovat peruskoululaisia. Yli puolet elämäkertojen kirjoittajista ovat kuitenkin 1910-, 1920- ja 1930-luvulla syntyneitä. Kirjoittaneista 40 on Helsingin seudulla syntyneitä eli yli kaksi kolmasosaa on Vantaalle muualta kuin pääkaupunkiseudulta muuttaneita. Elämäkertojen kirjoittajat edustavat pääasiassa työväenluokkaa ja alempaa keskiluokkaa, naisten osalta palvelu- ja toimitustyöammattajeja. Miehistä oli mukana monien teknisten alojen edustajia. Elämäkertakilpailuun osallistuneista vasta suuriin ikäluokkiin kuuluvien kirjoittajien joukosta löytyy useampia henkilöitä, joilla on koulutusta yli pakollisen oppivelvollisuuden.

Analysoimalla elämäkertoja pyritään selvittämään, mistä yhteiskunnallisista asioista ihmisillä on mielipiteitä ja minkälaisen painotuksen ne saavat, kun ihmiset saavat niistä spontaanisti kertoa. Itse analyysi suoritetaan kahdella eri tavalla. Ensin pyritään tarkastelemaan yhteiskunnallisia kannanottoja eri sukupolvien edustajien elämäkertoista. Näitä täydentämään on valittu sen jälkeen kaksi elämäkertaprofiilia. Esittämällä koko elämäнкаari pyritään osoittamaan kuinka mielipiteet syntyvät ja muovautuvat ajan kuluessa ihmisen omista sosiaalisista lähtöasemista ja kokemuksista käsin.

Laadullisia aineistoja, erityisesti syvähaastatteluja, käyttävissä tutkimuksissa puhutaan esim. julkisuusmuureista (esim. Kortteinen 1982). Tutkimuksissa usein todetaan, että ensimmäisessä vaiheessa täytyy tunkeutua sen kuvan läpi, jonka ihmiset haluavat antaa itsestään ulkopuolisille.

¹ Käytetystä aineistosta on J. P. Roos julkaissut yleiskatsauksen yhdessä Anni Vilkon kanssa (Roos—Vilko 1980) sekä useita artikkeleita, jotka ovat ilmestyneet mm. kokoelmassa »Elämäntapaa etsimässä» (1985). Yleiskatsauksen ja artikkeleiden elämäkertoista antamaa kuvaa numerotietoineen olen hyödyntänyt aineistoa käsitellessäni.

Yhteiskunnalliset mielipiteet ehkä varsinaista puoluekantaa tai luokkasamastumista lukuunottamatta eivät kuitenkaan kuulu niin selvästi julkisuusmuurin sisäpuolelle kuin yksityiselämä, perhe ja avioliitto. Poliittisten kannanottojen selville saaminen ei näyttäisi edellyttävän härskiä tunkeutumista ihmisten yksityisasioihin. Eräs ongelma aineiston osalta liittyy tietenkin myös siihen, ettei aineistoa ole kerätty politiikan tutkimuksen tarpeisiin. Yhteiskunnallisia ja poliittisia kannanottoja ei ole erikseen pyydetty. Toisaalta aineiston »epäpoliittisuudella» on myös oma tarkoituksensa. Se kertoo ainakin missä määrin ihmiset painottavat politiikan ja yhteiskunnallisten asioiden merkitystä ja niiden vaikutusta elämäntapaan ja asenteisiin. (Aineiston edustavuudesta tarkemmin ks. Roos—Vilkko 1980; Jääsaari 1986.)

Elämäkertojen käsittelyyn yleensä ei ole olemassa mitään tarkkoja metodisia ohjeita. (Elämäkertojen tulkinnasta ks. esim. Roos—Vilkko 1980; Tigerstedt 1983.) Elämäkertaa-aineistoa käsittelevien tutkimussuuntien sanotaankin jatkuvasti kompastuvan ongelmiin analyysiä tehtäessä. Yksittäisten elämäkertojen painoarvoa analyysi saattaa vain hävittää, sillä ne ovat usein todistusvoimaisia sellaisenaan. Toisaalta sellaisenaan julkaistujen elämäkertojen kokoelmista on ollut vähänlaisesti hyötyä. Tutkijoiden tehtävänä onkin ensisijaisesti koota se mitä ihmiset tietävät ja ilmaisevat yhteiskuntaelämästä ja muodostaa sen perusteella kuva kokonaisuudesta ja sen liikkeistä. (Bertaux 1981.)

Alkuperäisessä tutkimuksessa (Jääsaari 1986) on aineiston käsittelyssä pyritty ottamaan huomioon biografinen elämäntapa, vertikaalinen ulottuvuus ja eri elämäntilanteiden horisontaalinen lohkoutuminen (Ottomeyer 1979). Tässä artikkelissa aineisto on järjestetty sukupolvittain pelkästään politiikan ja yhteiskunnallisten kannanottojen teeman ympärille. Sukupolvien sisällä tarkastellaan kuitenkin myös sukupuoleen, luokkaan ja kotiseutuun liittyviä eroja.

Sukupolvijako on muodostettu 1920-, 1930- ja 1940-luvulla syntyneiden elämäkertojen perusteella. Nämä ikäluokat on valittu tarkastelun kohteeksi sen vuoksi, että heidän elämänsä suomalaisen yhteiskunnan teollistuminen ja yleinen uudenaikaistuminen toisen maailmansodan jälkeen on eniten vaikuttanut. He ovat tulleet työ-

ikään ja perustaneet perheen toisenlaisessa Suomessa kuin heitä vanhemmat sukupolvet.

Tutkimuskohteena olleiden sukupolvien elämäkertoista, joita oli yhteensä 59, on kuitenkin noin yksi kolmasosa karsiutunut eri syistä, lähinnä siksi, ettei niillä tutkimustehtävän ja sen eri teemojen kannalta ollut mitään olennaista sanottavaa tai ne olisivat lisänneet vain suhteellisen merkityksettömiä detaljeja. Tarkemman analyysin kohteena on ollut yhteensä 34 elämäkerta.

Osittain tässä aineistona käytettyjen elämäkertojen perusteella on J. P. Roos tehnyt seuraavan sukupolvijaottelun:

- Ensimmäinen, *sotien ja puutteen sukupolvi*, jonka elämän on pääosiltaan täyttännyt ankara työnteke ja ponnistelu oman kodin rakentamiseksi ja heidän lastensa paremman toimeentulon turvaamiseksi. Tämä sukupolvi, jota itsenäisen Suomen sodat ovat myös eniten koetelleet, on syntynyt lähinnä vuosina 1900—1918 ja on nyt eläkeikässä.
- Toinen sukupolvi, *sodanjälkeisen jälleerakennuksen ja nousun sukupolvi*, on syntynyt 1920- ja 1930-luvulla. Oleellista tämän sukupolven kokemuksissa on sodan jättämät muistot ja sen kokeminen elämää ravistavana murroksena. Roosin mukaan (1985, 40) tässä sukupolvessa näkyvät selvimmän yhteiskunnan läpikäymät muutokset.
- *Suuren murroksen sukupolvella* elämän materiaaliset olosuhteet ovat merkittävästi parantuneet ja työn merkityksen ovat useimmiten korvanneet koulutus ja uran edistäminen. Kuitenkin se minkä tämä sukupolvi on fyysisessä ja sosiaalisessa turvallisuudessa voittanut, on se hävinnyt elämäkokemuksissa: elämäkertoja luonnehtivat pikemminkin eikokemukset (Roos 1985, 40). Ongelmat ovat siirtyneet toimeentulon turvaamisesta ihmisuhteisiin. Elämäkokemukset eroavat selvästi edellisten sukupolvien läpikäymistä vaiheista.

Roos on erottanut lisäksi vielä neljännen sukupolven, *lähiöiden sukupolven*, mutta koska sen edustajia tässä aineistossa ei oikeastaan ole, on se jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Roosin sukupolvijaon perustana on elämäkertojen kirjoittajien elämän aktiivisimman vaiheen kokemukset ja tapahtumat, jossa aktiivisimmalla elämäntavalla tarkoitetaan lähinnä nuorempaa

keski-ikä. Tähän elämänvaiheeseen kuuluvat yleensä perheen ja kodin perustaminen, työelämän vakiintuminen ja uran muovautuminen. (Roos 1985.) Nämä sukupolvet koskevat kuitenkin koko aineistoa.

Tässä tutkimuksessa on pyritty tarkentamaan Roosin sukupolvijaottelua 1920-, 1930- ja 1940-luvulla syntyneiden osalta yhteiskunnallisten ulottuvuuksien kautta. Yhteiskunnallisia ulottuvuuksia on poliittisten ikäluokkien kautta käsitelty esimerkiksi Pesosen ja Sänkiahon tutkimuksessa »Kansalaiset ja kansanvalta» (1979). Pesosen ja Sänkiahon poliittiset ikäluokat määntyvät ensimmäisen äänestyskokemuksen poliittisen tilanteen mukaan, jonka vaikutelmien he olettavat näkyvän vielä vuosikymmeniä myöhemminkin saman ikäkohortin poliittisessa käyttäytymisessä.

1920-, 1930- ja 1940-luvulla syntyneet ovat Pesonen ja Sänkiaho sijoittaneet neljään ikäluokkaan:

- 1915—1923 Sotaveteraanien ikäluokka
- 1924—1932 Paasikiven kauden ikäluokka
- 1933—1944 I Kekkonen kauden ikäluokka
- 1945—1951 II Kekkonen kauden ikäluokka

(Pesonen—Sänkiaho 1979, 18—19.)

Sukupolvien jakaminen pelkästään poliittisten kokemusten perusteella tuntuu kuitenkin kapealta näkökulmalta jos pyritään tarkastelemaan koko suomalaisen kulttuurin muutosta ja murrosta.

Artikkelissa käytetyn viitteellisen sukupolvijaon perusta on seuraavassa asetelmassa, joka on laadittu siten, että elämän aktiivivaiheen osuminen tiettyyn aikakauteen (18—40 v.) on asetettu lähtökohdaksi. Elämän aktiivivaiheiden ääripää muodostavat toinen maailmansota ja toisessa päässä 1960-luvun kulttuurimurros, johon suuret ikäluokat astuivat ja jonka muotoutumiseen he paljolti vaikuttivat. Aineiston analyysissä kahda vanhinta ryhmää on käsitelty yhtenäisenä ryhmänä, koska tämän sukupolvijaon kaksi vanhinta sukupolvea eivät yhteiskunnallisten asenteiden perusteella erottautuneet merkittävästi toisistaan. Tämä johtuu osin siitä, että ns. sodan sukupolvi on tosiasiaa suurempi, mutta analyysiin ei ole otettu mukaan ennen 1920-lukua syntyneitä kirjoittajia. Toiseksi vanhimman ja seu-

raavan sukupolven välinen jakaja osuu suunnitteen Pesosen ja Sänkiahon »Paasikiven kauden» ja »I Kekkonen kauden» poliittisten ikäluokkien väliin »vakiintumisen sukupolven aktiiviyden alkaessa jälleenrakennuksen kauden päättymisen kohdalla. »Vakiintumisen sukupolvella» kokemukset sodasta ja jälleenrakennuksesta ovat lapsuudenkokemuksia, jotka ovat voineet olla traumaattisia, mutta toisaalta ne eivät ole koskettaneet enää oman elämän aktiivivaihetta.

Elämäkertojen kirjoittajien sukupolvet vuosien 1920—1950 välisenä aikana.

Sukupolvi	Syntymävuosi	Elämän aktiivivaihe: (18—40 v.)
»Sodan sukupolvi»	1921—1926	1939—1966
»Jälleenrakennuksen sukupolvi»	1927—1934	1945—1974
»Vakiintumisen sukupolvi»	1935—1944	1953—1984
»Kulttuurimurroksen sukupolvi»	1945—1950	1963—1990

4. Sukupolvet ja yhteiskunnallinen asennoituminen

Maaltapako, työ ja rauha — kahden vanhemman sukupolven kannanotot

Kahteen vanhimpaan sukupolveen kuuluvat yleensä tietävät mitä mieltä he yhteiskunnasta ja omasta yhteiskunnallisesta asemastaan ovat. Tässä on myös kodin ja nuoruuden ajan perintöä. Kansalais sodan jälkeisessä Suomessa yhteiskunta oli jakautunut kahtia, punaiseen ja valkoiseen ja jo lapsena moni joutui ottamaan kantaa vanhempiensa puolen valintaan. Sodan jälkeinen vasemiston rehabilitointi ja mukaantulo myös hallitusvastuuseen ovat vaikuttaneet ainakin työväen poliittiseen aatemaailmaan.

Elämäkerroissa kuitenkin politiikka mainitaan monelta kannalta hankalana eikä poliittiseen sitoutumiseen aina tunneta vetoa vahvasta luokkasamastumisestakaan huolimatta.

Vaikka en omistakaan minkäänlaista puolue-jäsenkirjaa, niin silti aivan varmasti kuulun työväen piiriin. Tämä nykyinen poliittinen toiminta on vain niin sekavaa ettei sitä ihan tavallinen maatiainen ymmärrä, siksi olenkin

sanonut että minä pidän tämän yhden naisen puolueeni ja toimin siinä niin ei tule riitaa kenenkään kanssa, ei ole näet kilpailijoita. (myyjä, s. 1929)

Jos politiikkaa mainitaan yleensä ollenkaan, ovat puoluepolitiikasta vieraantumista osoittavat maininnat yleisiä kautta koko aineiston. »Poliitiikka» ei juuri kirvoita osallistumiseen tai äänestämiseen liittyviä kannanottoja. Enimmäkseen esitetään syitä miksi aktiivisesta poliittisesta toiminnasta halutaan pysyä erossa. Poliitiikka nähdään tiettyjen henkilöiden ja piirien keskeisenä oman voiton pyyntinä. Poliitikot haaskaavat aikaa puhumalla sen sijaan, että he tekisivät työtä kuten muutkin ihmiset. Poliitikot näyttävätkin suhtautuvan kirjoittajien mielissä välinpitämättömästi kaikkia kunnollisuuden, työteliäisyyden ja rehellisyyden vaatimuksia kohtaan, joita tämä sukupolvi kunnioittaa ja myös elämäkerroissaan korostaa. Poliitikkojen vieroksumiseen saattaa liittyä myös samanlaista epäluottamusta, jota jotkut kirjoittajat ovat maininneet yleensä tuntevansa parempituloisia ja paremmin koulutettuja kohtaan. Se ilmenee kärsimättömyytenä politiikan kielenkäytön koukeroisuuteen sekä epäluottamuksena poliitikkoja kohtaan ihmisinä.

Kirjoittajat tuntevat, että politiikalta ei ole nykyisin missään turvassa. Poliitiikka ulottaa arkielämässäänkin lonkeronsa kaikkialle, jopa harrastustoimintaan. Yleisesti poliittisten ryhmittymien keskeisissä neuvotteluissa lehmänkaupat käyvät monien mielestä inhimillisen oikeudentunnon edelle.

En pidä oikeuden mukaisena sellaista taiteen esilletuomista, että siihen sotketaan politiikkaa. Tarkoitin sitä, että vain jotakin määrättyä aatesuuntaa ajetaan voimakkaiden yksilöitten kautta. Yksiltä ja samoilta ostetaan taideteoksia verovaroilla. Varsinkin, jos asiaan vaikuttavilla paikoilla on henkilöitä, jotka pitävät vain omiensa puolta. Tämä ei ole oma yksityinen ajatus, vaan sellaisesta olen kuullut muidenkin puhuvan. (rakennusmestari, s. 1929)

Ihmisillä on kuitenkin arkipäiväisempiä huolia kuin poliitikkojen epärehellisyys. Yksi elämään suuresti vaikuttanut muutos, joka näkyy poliittisissa kannanotoissakin, on ollut maalta-

muutto. Toiset, etenkin naiset, ovat sopeutuneet ja kokevat sen positiivisena.

Muuttoni maaseudulta tänne, on minulle merkinnyt elämänympäristöni muutosta ja tavallaan kotiseutuni menetystä, mutta olen sitä mieltä, ettei ole vaarallista, jos ihminen menettää jotain, jos hänellä on kyky omaksua uutta ja mielenkiinnolla suhtautua kaikkeen mitä elämä tullessaan tuo. (kanslisti, s. 1930)

Naisille sosiaalisen kontrollin vähemmän tiukka ote pääkaupunkiseudulla osaksi lisää tyytyväisyyttä. Maalaisyhteisössä monet sosiaalista kanssakäymistä koskevat arvostukset olivat rajoittaneet juuri naisten toimintaa ja käyttäytymistä.

Miehillä sen sijaan kaupunkiin muutto näyttää merkinneen monia sopeutumisvaikeuksia, jotka ainakin vanhimpien kirjoittajien kohdalla johtuvat osittain siitä, että monet ovat olleet jo keski-ikäisiä muuttaessaan. He tuntevat, ettei ollut muuta vaihtoehtoa ja poliittiset päättäjät ovat siihen osasyllisiä.

Olisiko pienten maaseutukylien tuho voitu pysäyttää 60-luvun alussa toisenlaisella politiikalla sitä en osaa sanoa, joskin aina ajattelee että niinkin olisi voinut tehdä mutta olisiko se tuonut sitten uusia ja vaikeampia ja myöhemmin rajumpana purkautuvia ongelmia, sitä en tiedä, mutta sen tiedän ja olen nähnyt että ongelmia on aina ollut ja oleva. Riippuu paljon ihmisestä itsestään kuinka niihin suhtautuu ja niistä selviytyy, ympäristö ja yhteiskunta asettavat kyllä rajat ja kehykset toimintoille.

Olen siis kulkenut pienimmästä maaseudun syrjäkylästä pääkaupunkiseudun lähiöön, pienviljelijän pojasta teollisuustyöläiseksi. Muutokset ovat olleet valtavia minulle henkilökohtaisesti ja sopeutumisessakin on tiettyjä ongelmia vaikka olenkin yrittänyt sopeutua ja jopa kieltää ongelmien olemassaolon. Meidän pienen perheen muutokset eivät ole tietystikään aiheuttaneet minkäänlaista päänsärkyä yhteiskunnalle ja sen päättäjille, mutta tuhansien ja taas tuhansien meidän kaltaisten muuttamisen luulisi jo aiheuttavan ongelmia yhteiskunnassakin. (tehdastyöläinen, s. 1927)

Näille kirjoittajille on luonnollista että he katsovat elämäänsä taakse päin. Luonnollista on verrata elämää nyt ja elämää ennen sotia ja heti so-

dan jälkeen. Tämän vertailun tuloksena vanhimmat sukupolvet ovat kuitenkin pääasiassa tyytyväisiä elämänsä nykytilaan. Tämä saattaa myös osaltaan vähentää tarvetta kärkeviin poliittisiin kannanottoihin elämäkerrassa. Verratessaan elintasoaan omien vanhempiensa elintasoon ja lehdistä saatuihin tietoihin muiden maiden tilanteesta, todetaan, että Suomessa on päällisin puolin hyvä asua («ei sentään tarvitse kuolla nälkään»). Ylpeyttä tunnetaan siitä, että on oltu mukana rakentamassa Suomea näinkin hyväksi paikaksi asua ja elää. Varsinkin lamavuosien jälkeen on alkanut tuntua siltä, että täytyy olla tyytyväinen siihen, että työtä oli silloin kun oli nuori.

Voin olla kiitollinen siitä, että olen saanut olla terveenä ja tehdä jatkuvasti työtä. Poikamiesvuosien haave vakavaraisesta työnantajasta ja omasta kiinteästä työpaikasta on toteutunut kohdallani. Siitä olen kiitollinen ja tajuan sen seikan tärkeyden juuri tällaisena vaikeana aikana. Voin olla yksi veronmaksaja, yhteiskunnan tuki, jonka veromarkoilla saavutettuja etuisuuksia voidaan jatkossakin toteuttaa. (rakennusmestari, s. 1929)

Päällimmäisenä on tunne, että hyvinvointi on ainakin omalta kohdalta saavutettu »omalla työllä ja nuukuudella». Katkeruutta ei kuitenkaan tunneta. Omien lasten aineellinen turvallisuus ainakin on parempi.

Tyttäreni on opintolainojen turvin voinut kouluttaa itsensä parempaan asemaan. Vaikka opinto-, sekä asuntolainojen maksamiseen meneekin monia vuosia, on hänellä nämä perustarpeet saavutettu 10—15 vuotta aikaisemmin kuin minulla. (myyjä, s. 1925)

Onnellisessa asemassa ollaan myös sikäli, että toista sotaa ei vielä ole jouduttu kokemaan. Vaikka sotiin kaikki eivät nuoren ikänsä vuoksi joutuneet, on sota kuitenkin nähty ja koettu. Rauhahan säilyminen onkin yksi asia, joka näitä kirjoittajia huolestuttaa.

Tässä elämänvaiheessa, jota nyt elän, en usko mitään suurempia muutoksia tulevan, jos saamme elää rauhallista elämää, emmekä enää joudu sodan hirvittävään kurimukseen. Samalla toivon, että kaikki ihmiset ymmärtäisivät tämän ja omalla tahollaan tekisivät kaikkensa rauhan edistämiseksi. (vakuutusvirkaileija, s. 1924)

Elämää ja yhteiskunnallista kehitystä sen rinnalla arvioidessaan useimmista tuntuu siltä, että enemmän on kuitenkin saavutettu kuin menetetty. Teollistuvan ja urbanisoituvan yhteiskunnan tahtiin sopeutuminen ei ole käynyt silti kivuttomasti eikä tulevaisuuskaan aivan vailla huolia ole, vaikka tyytyväisiä oman elämän nykytilaan ollaankin.

Työttömyys on mahdollisen sodan syttymisen lisäksi toinen kahden vanhimpien sukupolvien nykyistä mielenrauhaa järkyttävä asia. Kohdituuhun sen uhka ensisijaisesti oman ikäluokan ikääntyviin jäseniin.

No, mitäs siitä, kaipa se peltojen metsittäminen, ihmisten maaltapako, isänmaallisuuden talleaminen jalkoihin, kaupungistuminen ja viinansaannin helpottuminen olivat välttämättömiä, pakon sanelemia — ja ehkä kehitystäkin. Mutta kipeältä se tuntuu vieläkin kun katselee mitä kaikkea ne muutokset ovat saaneet aikaan. Onneksi vastapainoksi ovat sentään tulleet koulutuksen lisääntyminen ja yleistyminen, huomattavasti parantunut terveydenhoito, hyvä tieverkosto, televisio ja lisääntynyt lehdistö. Kyllä se maailma on sentään mennyt paljon enemmän eteenpäin kuin taaksepäin. Ja ennen kaikkea tärkein: sodat on omalta osaltamme voitu välttää. Vielä kun saataisiin tuo työttömyys poistetuksi . . . (insinööri, s. 1930)

Vakiintumisen sukupolven yhteiskunnalliset ja poliittiset kannanotot

Tämän sukupolven edustajilla on kuten edellisläkin sukupolvilla vakaa käsitys siitä, että mitä on saavutettu, se on saavutettu omalla työllä. Kaikista vastoinkäymisistä ja esteistä, kuten köyhistä kotioloista tai koulutuksen vaillinaisuudesta huolimatta on ylletty tyydyttävään elintasoon. Konkreettisin todiste tästä on oman asunnon rakentaminen tai säästäminen.

Ehkä suurimmaksi saavutukseksi jää se, että olen yhdessä vaimoni kanssa pystynyt hankkimaan kodin irtaimistoiheen tänne pääkaupungin liepeille. Sen hankkimiseen on kulunut elämäni parhaimmat vuodet. Katson kuitenkin, että ponnisteluni eivät ole menneet hukkaan. Lapsellamme tulee olemaan jo paljon helpompaa kuin minulla. (. . .) Oikeastaan voisin olla onnellinen ja tyytyväinen elä-

määni ellei siihen liittyisi niin paljon sairautta. (vuorotyöläinen, s. 1935)

Elintason korostaminen liittyy osittain siihen, että tämä sukupolvi on elänyt nuoruuttaan suomalaisen yhteiskunnan vakiintumisen vaiheessa, jolloin rauha tuntui pysyvältä ja tavaraa alkoi olla saatavilla. Ajan muuttumista olivat symbolisoineet uudet kestokulutushyödykkeet, mm. moottoripyörät, joiden ympärille maalaiskylienkin poikien sosiaalinen elämä näyttää keskittyneen.

Toisaalta työnteke elintason edellytysten ja asunnon hyväksi edellisten sukupolvien tapaan ei aina ole ollut elämän tavoitteena. Monille maanviljelijä- tai työläiskodeista lähtöisin oleville perheeseen ja kuluttamiseen orientoituminen, lähiöön muuttaminen sekä asunnon säästäminen ovat usein merkinneet vain »välttämättömän valitsemista». Edellisen polven aikaansaamista pienistä yhteiskunnallisista parannuksista ja vähään tyytymisestä ei myöskään osata olla kiitollisia, koska muutamaa vuotta myöhemmin syntyneet suuret ikäluokat »korjasivat potin»: koulutuksen ja ennen kaikkea korkeamman koulutuksen ekspansio kosketti laajemmin vasta heitä. Suuret ikäluokat saivat myös valtion takaamat opintolainat ja vielä veivät paremmin palkatut ja arvostetut työpaikatkin.

Ne jotka olivat sodassa pääsivät sen perusteella eteenpäin, saivat lainoja lastensa koulutusta varten, ja ne jotka olivat syntyneet sota-aikana olivat suurten ikäluokkien nimissä arvokkaampia, ja useimpien heidän vanhempansa olivat taistelleet isänmaan puolesta. Minä en sopinut kumpaankaan ryhmään. Isäni ei ollut rintamalla, hän oli liian vanha. Minä synnyin sodan kynnyksellä.

Kun ajattelen niitä samanikäisiä tai vähän vanhempia nuoria ihmisiä, jotka lähtivät pus-kaperältä ja naapurikylistä, oli heidän asemansa samanlainen. Kaikki he lähtivät tehtäisiin tai muihin vähemmän arvostettuihin töihin ja kaikkiin meihin kohdistui sama odotus, nostaa tämä isänmaa siitä kurimuksesta mihin se sodan jaloissa oli joutunut. Meidän odotettiin maksavan loput sotakorvauksista meiltä odotettiin kuuliaisuutta, nöyryyttä ja tyytyväisyyttä vähään. Kunnes suuret ikäluokat rynnistivät markkinoille ja alkoivat anoa opintolainoja. No, niitä kyllä sitten järjestyi jo. Kaikki saivat. Suurten rahamiestenkin,

rikkaiden, lapset saivat elää opintolainojen turvin. Olivathan hekin jo aikuisia. Ja vaikka osa näistä ennen sotaa syntyneistä on jo sortunut, sairastunut ja kuollut niin se osa mikä on jäljellä on sitkeää. Se on voittanut alkuvaikeudet, sopeutunut näihin lähiöiden purkkiasuntoihin ja tekee työtä edelleen ja kenties se myös ajattelee, tulevaisuudessa eduskuntavaaleissa ainakin niin että äänestää omaa ikäluokkaansa, eikä haihattele turhia. Vain sen ikäluokan ihmiset eduskunnassa pystyivät näkemään selvästi koko alueen. (. . .) Meidän ikäluokka ei ole pitänyt yksiäkään »festivaaleja». Meidän olisi pitänyt ryhmittä. (konekirjoittaja, s. 1938)

Tyytyväisiä löytyy tosin ainakin niiden joukosta, jotka ovat kohonneet sosiaalisesti ja tuntevat voivansa vaikuttaa esimerkiksi asuinkuntansa asioihin.

Tulevaisuuden näen valoisana. Minua aivan harmittaa nuo iänikäiset manaajat, jotka näkevät kaiken mustana. Milloin uhkaa öljypula, milloin ruokapula, milloin ydinsaasteet, milloin mikäkin. (. . .) Minun mielestäni meillä Vantaalla ja meillä Suomessa on asiat hyvin. (insinööri, s. 1939)

Tyytyväisyys on kasautuvaa. Etenkin tämän sukupolven miehistä monet hyvin toimeentulevat ovat juuri järjestäneet elämänsä uusien arvojen, perheen ja vapaa-ajan ympärille, työn jäädessä vähemmän keskeiseen asemaan. Tähän on ollut syynä mm. terveyden heikentyminen, huoli lasten terveydestä ja kasvatuksesta, mutta myös tunne siitä, ettei enempi uhrautuminen elintason eteen tuota ponnisteluja korvaavia tuloksia.

Pikkuhiljaa alan aavistella meneillään olevan koko kansantaloutta heiluttavan taloudellisen kasvun mahdollisuuden. Kaikki kallistuu, verot kasvaa, olemme kansakuntana menossa toivotonta vauhtia kohti tunteimatonta. (. . .)

Elämän arvot alkavat saada uudenlaisen järjestyksen. Tarpeeton kiire jää pois, olen niin paljon kuin mahdollista perheeni parissa. Ihmeekseni huomaan monien asioiden järjestyvän yksinkertaisesti. Ensikerran moneen vuoteen minulla on aikaa harrastuksilleni, ulkoilen, käyn säännöllisesti uimahallissa, tunnen olevani kunnossa. Teen pieniä töitä, jotka taloudellisesti ovat niin hyviä, ettei talou-

dellisessä asemassamme ole moittimista. Matkustamme paljon, meillä on hyvä amerikkalainen auto, väri tv ja stereot sekä kotona että kesämökillä. (muurari, s. 1939)

Monista tuntuu siltä, että asiat olisivat muidenkin kohdalla paremmin, jos vain »muutkin» olisivat ymmärtäneet ajaa omaa etuaan. Tämä sukupolvi uskoo vielä äänestämisen voimaan, mutta toisaalta kaikki eivät luota kanssaihminen valvutuneisuuteen.

Käytämme vaikutusmuotoja hyödyttömiin ihmisiin: miehiin, jotka viis veisaavat meidän tarpeistamme, ja edustajiin, jotka vain ajavat meille lisää veroja ja pitävät irtolaisten huolta meidän asemaamme tärkeimpinä. (sihteerri, s. 1941)

Yhteiskunnallisten asioidenhoidon tila on riipuvainen lähinnä edustajien ja viranomaisten toiminnasta ja käyttäytymisestä. Mielellään tarjotaan yhteiskunnallisten ongelmien selvittämiseksi yksilökohtaisia ratkaisuja. Poliittisilla ratkaisuilla ei monien mielestä ole useimmissa ongelmissa lainkaan sijaa. Poliitikalla on jo sananakin epämiellyttävä kaiku. Työelämässä asioita pitäisi hoitaa ennen kaikkea ihmisistä lähtien, henkilökohtaisella tasolla, ei edustavuusperiaatteella. »Poliitikalla» etenkin joidenkin naisten mielestä ikäänkuin ohitetaan inhimillinen ulottuvuus, asiat painavat, eivät ihmiset.

Yksi vaikea pulma on alusta asti ollut jatkuvasti työssäni: politiikka. Itse en kuulu mihinkään poliittiseen järjestöön, mutta eduskuneni varmasti olisi, jos omistaisin edes jonkunlaisen jäsenkirjan. Elämäntutkimukseni on ristiriidassa työpaikalla vallitsevan hengen kanssa ja siitä syntyy joskus erimielisyyksiä. Vaikka kuulun edelleen ammattiyhdistykseen, vaikuttaa silti politiikka enemmän esim. palkkaukseen. Itse en pysty vaikuttamaan omiin etuihini myönteisesti, vaan minun on edelleen alistuttava. Yksi syy, miksi itse haluan alistua, on, että tarvitsen työtä. Sen vaistoaan myöskin työnantaja. Se vaistoaan myöskin sen, että olen yksinhuoltaja. (toimistovirkailija, s. 1938)

Poliittikkoihin suhtaudutaan epäillen. Poliittikka ammattina on varsin uusi asia, jota etenkin maalta muuttaneiden on vaikea käsittää. Samoin se, ettei kaupungin luottamus- ja virkamiehiä

tunnu voitavan lähestyä henkilökohtaisesti. Ilomantsissa kunnanjohtaja pyytää kahville, mutta ei Vantaalla.

. . . ei meillä kunnanjohtajan (kaupunginjohtajan -JJ) kanssa, vaikka istumme 6 h DC-10 vierekkäin matkalla Las Palmasiin, synny mainittavampaa keskustelua. Me olemme vieraita toisillemme. Olen sitä mieltä, että nousukasmainen hyvinvointi ja yhteiskunnan liian helpolla tarjoamat viihtymismahdollisuudet tekevät ihmisestä laumaeläimen, joka näkee jokaisessa naapurissa oman reviiirinsä uhkaajan. (muurari, s. 1939)

Poliitikot ovat vieraantuneet »todellisuudesta». Saman tuomion saavat myös ammattiyhdistysihmiset.

En ole koskaan politiikassa, enkä ammattiyhdistystoiminnassa ymmärtänyt sitä, miksi asetetaan vastapuolen lyöminen omien tavoitteiden päämääräksi. »Pää poikki porvarilta» linjalla ei ole mitään tekemistä tavoitteena työväestölle, jonka taloudellisia ja sosiaalisia etuja aiotaan korjata. Pitäisi johtohenkilöiden tiedostaa, että suurin osa jäsenistöstä on henkiselällä ja aineellisella tasolla, joille vain tosiasioiden avoin ja rehellinen kertominen aktivoi heidät koko yhteiskuntaa siivittävään kehitykseen. Jos missä, niin näiden järjestöjen johtomiesten pitäisi olla kaukonäköisiä talousmiehiä (muurari, s. 1939)

Kuten edellisenkin sukupolven kohdalla politiikkaa pidetään monimutkaisena. Poliittikan käsittelemättömyyden myytti on niin laajalle levinnyt, että voisi kysyä paljonko sitä vahvistavat Gallup-tutkimukset ja tiedotusvälineet, joiden väitteet ja vaihtoehdot — »minunlaiseni ihminen ei ymmärrä mitä on tekeillä» — ovat niin samankaltaisia kuin elämäkertojenkin toteamukset:

Poliittikkaa en ole harrastanut enkä oikein talouselämää ymmärrä. Olen enemmän taiteilijasielu ja jalkani eivät aina ole maassa kiinni, vaikka olen ollut pakotettu oman perheen asiat hoitamaan. (kotiaavustaja, s. 1936)

Samanlainen sävy on etenkin vanhempien ja keskipolven vähän koulutusta saaneiden naisten elämäkertoissa yleinen. Poliittista »koddittomuutta» tuntevat etenkin maalta muuttaneet naiset.

Vaalien edellä tunnen itseni jotenkin syrjästä katsojaksi, mihinkään kuulumattomaksi,

en ole maalainen ehkä kaupunkilainen, en kapitalisti enkä kommunisti, äänestämässä aina käyn, mutta omaa puoluetta ei minulle ole, samoin Pentistä (aviomies — JJ) en koskaan tiedä, ketä hän äänestää. (kartanpiirtäjä, s. 1941)

Yhteiskunnallisten kannanottojen yleistä vähyyttä naisten elämäkerroissa selittää osaltaan myös se, että naiset ainakin perheellisinä ja lapsiin sidottuina tuntevat itsensä kaikkien tapahtumien syrjästäkatsojiksi. Kun lapset ovat pieniä, ei ympäristönkään muutoksia ehdi panna merkille. 43-vuotias toimittaja toteaa, ettei osaa oikein kertoa mitään asuinkuntansa kehittymisestä:

Helsingin maalaiskunta oli minulle uusi. Muuttumiselle ei ollut vertailupistettä. Pienet lapseni sulkiivat maailmani pihapiirin kokoiseksi. Vain se mikä ikkunastani näkyi muuttui. (toimittaja, s. 1936)

Naisten elämän täyttävät työ, lapset ja arki-ritiinit, jotka tulevat esiin myös elämäkerroissa. Poliittinen ja yhteiskunnallinen osallistuminen ovat asioita, joihin palkkatyötä tekevä pystyy paneutumaan lähinnä palkkatyön ulkopuolisella vapaa-ajalla. Naisilla työn ja vapaa-ajan käsitteiden on kuitenkin todettu vaihtavan mielenkiinnitoisella tavalla paikkaa. (Strandell 1984, 209—210). Näiden keski-ikää lähestyvien naisten elämäkerroissa tunnustetaan, että työhön menään joskus lepäämään ja seurustelemaan.

Nyt minusta on ihan rentouttavaa käydä töissä ja vaihtaa ajatuksia toisten kanssa. (. . .) Keskusta tuuraillessani saan siinä työn lomassa tehdä vaikka käsitöitä (ja olen paljon kutonutkin kaikenlaista), taikka kirjoitella näitä omiani. (. . .) Ilta menee pyykinpesussa ja patistaessa Jussia läksyjenlukuun ja sitten siinä vieressä istuessa tai erotuomarina lasten jokailtaisissa tapeluissa. (kartanpiirtäjä, s. 1941)

Tosin perhe ja asunonsäästäminen täyttävät työn ohella miestenkin elämän melko tarkkaan. Nämä 35—44-vuotiaat, joiden lapset ovat jo useimmat kouluiässä, arvioivat lapsiperheiden asemaa heidän omien melko tuoreiden kokemustensa pohjalta. Yhteiskunnalta odotettaisiin jonkinlaista vastaantulemista sekä ymmärrystä nuoren perheen vaikeuksia kohtaan.

Molempien ammatin hankkiminen, vuorotyö, lapsenhoito-ongelmat ja epävarma asunotilanne johtivat siihen, että ensimmäinen lapsemme syntyi vasta 1976. Lisää lapsia ei ole meidän perheeseen luvassa kunnes yhteiskunta muuttuu lapsiystävällisemmäksi. Työläiselle kun molemmat ovat työssä ja varsinkin vuorotyössä on yhdessä lapsessa ihan tarpeeksi. Maaseudulla olleet suurperheet ovat kaupungissa historiaa tai sitten pitää vain keskittyä lapsien tekemiseen ja ottaa kaikki eläminen irti sosiaalihuollosta. Omalla työllä ilman yhteiskunnan apua ei voi elättää monta lasta kaupungissa. (postimies, s. 1941)

Verrattuna edellisiin sukupolviin eivät nämä keskipolven palkkatyöläiset vieroksu enää omalta kohdaltaan yhteiskunnan tukimuotoja. Koetaan, että »omillaan toimeentulemista» ei kuitenkaan palkittaisi mitenkään. Päinvastoin veroja lisätään ja köyhyysloukku kiristyy. Toisaalta esimerkiksi sosiaaliturvaan meneviä veromarkkoja kaihoaa sellainen, joka ei tukea niinkään tarvitse.

Mielestäni on moraalisesti arveluttavaa kerätä Helsingissä työssä käyvillä kunnallisverot ja edellyttää, että nämä asukkaat tyytyvät etsimään myös vaativammat harrastemuotonsa naapurikunnasta. (. . .) Erikoislääkäreiden hoitoa kannattaa hakea nykyisinkin suoraan Helsingistä. (. . .) Mihin ne verorahat loppujen lopuksi joutuvat?

Omalla osaltani olen kyllästynyt verorasituksen jatkuvaan kasvuun siinä määrin, että yritän ansaita vastaisuudessa vain sen verran kuin tyydyttävän elintason ylläpitäminen vaatii. Tähän asti olen tehnyt lähes ympyräisiä päiviä ja menettänyt kirkkaasti yli puolet tuloistani veroina.

Olin pitkään vielä Vantaalle muutettuaime vahvasti vasemmistolainen, demari, mutta ajan mittaan ideologiani on alkanut horjua. Mielestäni juuri täältä Vantaalta löytää monia sellaisia epäkohtia, jotka ovat aiheutuneet liian kiireisistä ja kunnianhimoisista sosiaalisista uudistuksista. (toimittaja, s. 1935)

Kirjoittaja uskoo, että on monia muitakin samalla tavoin ajattelevia. Hän odottaa Vantaan poliittisten voimasuhteiden kääntyvän vasemmiston tappioksi.²

² Seuraavissa kunnallisvaaleissa (1980) vasemmiston kanatus laskikin, mutta vaaleissa vihreät nousivat vaa'ankieliasemaan.

Tämä on luonnollinen seuraus siitä, että aikanaan nuorina ja vähöosaisina tänne muutaneet vantaalaiset varttuvat ja vauraantuvat. Osastopäällikön tai nuoremman lehtorin on vaikea olla enää demari. (toimittaja, s. 1935)

Pienviljelijä-työläisperheestä lähtöisin oleva osastopäällikkö on kuitenkin vankkumaton demari ja aktiivinen osallistuja.

Olen syntynyt työläiskotiin. Jo varhaisesta lapsuudesta lähtien olin nähnyt ja kokenut ne vaikeudet mitä työläisperheillä oli. Päällimmäinen oli toimeentulon vaikeus. Jokapäiväinen leipä ei ollut itsestäänselvyys. Sitten oli koulutus. Lapsia ei ollut varaa kouluttaa. Ei minun vanhemmillani eikä monilla monilla muilla. Näitä seurasivat monet muut vaikeudet. Useimmat näistä kohdistuivat ainoastaan kansan heikompiosaisten, noiden vähätuloisten ryhmään. Tämän olin itse kokenut. Eipä siis ollut ihme, että ajatusmaailmani kasvoi työväenluokkaiseksi. (insinööri, s. 1941)

»Työväenluokkaisen ajatusmaailman» omaava vantaalainen ei tunne vastakkaisuutta politiikkoja ja virkamiehiä kohtaan. Sen sijaan yrittäjällä on huomauttamisen aihetta.

Kielteistä on lähinnä kunnan holhoava byrokratia, tämä ei tietenkään ole Vantaan, vaan koko yhteiskuntaa jäytävä ongelma. Tuntuu, ettei sitä riittävästi vielä tänä päivänä tajuta. Onkohan niin, että ensi vuosikymmenellä joudutaan tekemään elvytyspaketteja, saadaksemme selville, onko vielä mitään, mitä yhteiskunta ei kontrolloi niin sairaalloisen mustasukkaisesti, että vain idiootti viitsii mitään yrittää. (muurari, s. 1939)

Pääkaupunkiseudun asuntopolitiikka on myös asia, josta useimmilla ihmisillä on mielipide. Sen huonon asiantilan synnä katsotaan yleisesti olevan viranomaisten tahdonpuute. Vaikka oman asunnon hankinta onkin suomalaiselle asia, jota hän pitää positiivisena ja turvallisuutta lisäävänä, tuntuvat sen hankkimiseksi tehdyt uhraukset osittain kohtuuttomilta. Asumisen suhteen ollaan siis tilanteessa, jossa monet tuntevat tyytymättömyyttä. Tämä tyytymättömyys ja viihtymättömyys asumiseen heijastuu muillekin alueille. Asunnon säästämisen vaikeus vie monien mielestä ihmisarvon. Tunne siitä, ettei kykene järjestämään asumistaan itseään tyydyttävällä taval-

la vaikuttaa tietynlaiseen näköalattomuuteen elämään suhtautumisessa.

Niin rohkeasti kun parikymmentä vuotta onkin Helsingin seutua rakennettu, ei sillä ole pystytty ihmisille onnea tuomaan. Me asume lähiössä useimmat ja yksinäiset yksiossa neljän seinän sisällä. Meidän on oltava itse mahdollittoman aktiivisia että saisimme elämästä edes jotakin irti. Tämä tuntuu joskus kuin vanhusten asumiselta. Hiljaa ja yksinään. Vanhuuden ajatteleva näissä puitteissa suorastaan puistattaa. (konekirjoittaja, s. 1938)

Asuntopolitiikan aiheuttamat epämuokavuudet tuntuvat kärjistyneimmän juuri yksinäisten ja vähävaraisten ihmisten kohdalla. Pääkaupunkiseudulla ollaan tilanteessa, jossa asunnon säästämisestä tulee väkisin elämäntehtävä — halusi tai ei. Perheellinen voi nykyoloissa kompensoida asuntosäästämisen taloudellisia uhrauksia, kuten harrastuksista luopumista, perhe-elämään keskittymisellään. Uhrauksia perustellaankin myös sillä, että kaikki tapahtuu lasten tähden. Oman elämän saavutuksia voidaan mitata seuraavan sukupolven onnistumisella:

Nyt minulla on kolme ylioppilasta ja neljäskin toivoo saavansa sen. Kun ajattelen omaa elämää voin todeta, kuinka paljon olen saanut iloita, vaikka joskus kyynelten läpi. (siivooja, s. 1937)

»Olen tyytyväinen elämältä saamaani osaan»
— 1960-luvun radikaalisukupolvi?

Suurten ikäluokkien elämäkerroissa on varsin vähän yhteiskunnallisiksi kannanotoiksi tulkittavia huomautuksia. Nämä ihmiset olivat vasta vakiintumassa perhe-elämään ja työhön, jolloin oman tulevaisuuden suunta on vielä selkiintymätön. Elämää ei katsota taaksepäin, vaan arvioidaan sen nykytilaa ja varovaisesti arvuutellaan uusia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Elämässä ei myöskään yleensä ole ollut suuria ongelmia eikä suuria mullistuksia. Suurimmat muutokset on eletty useimmassa tapauksessa vasta vuosi, pari sitten opiskelun päättämisen ja työelämään siirtymisen sekä perheen perustamisen myötä. Tässä vaiheessa on luonnollista, että nämä asiat nousivat elämäkerroissa esiin ja että myös tulevai-

suudennäkymät koskevat pääasiassa omaa kotia ja lapsia.

Tänään uskon omaan tulevaisuuteemme taas valoisammin kuin pitkiin aikoihin: On olemassa puoliksi toteutunut toive, unelma valkoisten kinosten alla: Saimme hankittua säästöillämme rivitalotontin Vantaan Rekolasta, Kuusitieltä, urheilukentän läntiseltä laidalta. (kotiäiti, s. 1950)

Tulevaisuus näyttää toisaalta joskus hieman epävarmalta, mutta ei niinkään omalta kohdalta, vaan lasten kannalta. Paljon kannetaan huolta lasten tulevaisuudesta, näiden menestymisestä ja terveyden säilymisestä nykyolosuhteissa verrattuna omaan turvalliseen ja terveelliseen, joskin vaatimattomaan kasvuympäristöön.

Joskus tuntuu, että elämä pikkukaupungissa olisi lapselle terveellisempää. Tämän päivän lapset tietävät maailmasta enemmän, TV on laajentanut kuvaa maailmasta. (kotiäiti, s. 1946)

Länsimaissa yhteiskunta on rakentunut paljolti liikkuvan ja perhekeskeisen elämäntavan varaan 1960-luvulta lähtien. (Williams 1979.) Suuret ikäluokat ovat ainakin tämän aineiston valossa josain määrin omaksuneet tämänkaltaisen elämäntavan, joskin varsinaisesta ensimmäisestä liikkuvasta ja perhekeskeisestä sukupolvesta on uhkarohkeaa puhua, sillä liikkuvuus näyttää luonnehtineen nuoren aikuisen elämää muissakin sukupolvissa, osin tietysti sodan ja evakkomatkojen vuoksi. Liikkuvia suuret ikäluokat ovat kuitenkin olleet sekä sosiaalisesti että alueellisesti.

Ehkä liikkuvuus ja siihen sosiaalistuminen sekä asuinpaikan että uran kannalta selittää sen, että työn ja asuntosäästämisen merkitys nuoremman polven elämäkerroissa vähenee. Suuriin ikäluokkiin kuuluvat uuden keskiluokan edustajat ovat joutuneet läpäisemään enemmän erilaisia karsintoja, jolloin »pärjäämisen ideologia» on saanut uuden sisällön. Pärjäämistä ei osoiteta niinkään konkreettisilla elintason mittareilla, vaan oman työvoimansa vaihtoarvolla työmarkkinoilla. Asuntojen ja työpaikkojen kuvaukset jäävät siten lähinnä vain niiden vaihtumisen ja kehityksen luonnostelun varaan.

Kaksi työtoveriani oli asuntosäästäjiä ja lähinnä heidän innostamana tein samoin. Sopimuksen asiasta tein SKOP:n kanssa. Koh-

teeksi valitsin asuntolainoitettun, vuonna 1974 valmistuvan kaksion Vantaalta. Säästösumma oli 400 mk/kk ja se oli varsin paljon ajatellen silloista n. 1400 mk palkkaani.

Pysyväisratkaisu asumiseen oli kuitenkin löydettävä ja tähän asuntosäästäminen oli ainoa ratkaisu. Olin joutunut vaihtamaan asuntoa usein.

Elettiin korkeasuhdanteen aallonharjalla ja työtä oli. Jätin Varkauden ja aloitin Helsingissä suunnittelijana. Jussille löytyi hoitopaikka, jossa hän yhä on. Aivan talomme vieressä on kaupungin lastentarha. Tulomme ja hakijoiden runsaus ovat estäneet Jussin pääsyn sinne. Kaarinan saaman perintöosuuden ja pankin avustuksella muutimme kaksioistamme vajaa 100 m² 4 h + keittiöön. (teknikko, s. 1946)

Asunnon säästämistä tai rakentamista tai sen hyväksi tehtyä ylimääräistä työtä ei enää kuvata samanlaisella hartaudella kuin edellisten sukupolvien elämäkerroissa, vaikka asunnon vuokraaminen tai ostaminen ei ole ollut taloudellisesti sen yksinkertaisempaa kuten edellisestä lainauksesta käy myös ilmi. Kuluttaminen näyttää käyvän pitkän tähtäimen säästämisen edelle tässä sukupolvessa.

Elintason ja vapaa-aikaan liittyvät toiveet ovat nuoremman sukupolven elämäkerroissa keskeisiä. Harvoja yhteiskunnallisia kannottoja ei esitetä yhtä tunnepitoisesti kuin vanhempien polvien elämäntarinoissa.

Tänä päivänä ei työttömyys ole kiva asia ja poliittinen riitely ja lainkäyttö: väkivalta ja pienet tuomiot. On kiva nähdä mitä on kymmenen vuoden kuluttua ja odotan myös pohjoismaista TV-satelliittia ja suoria ohjelmia ilman valintaa. (kotiäiti, s. 1946)

Pesosen ja Sankiahon osallistumistyyppiä otelun mukaan varsinkin tämä »toisen Kekkosen kauden ikäluokka», vuosina 1945—1951 syntyneet, on varsinainen protestoijakäluokka, jonka edustajat puuttuvat miltei tyystin »sovinnaisosallistujista» (Pesonen—Sankiaho 1979, 222). Tämä vastaa yleistä käsitystä suurista ikäluokista 1960-luvun poliittisen liikehdinnän leimaamana radikaalisukupolvena.

Radikaalisuutta tai nyky-yhteiskunnan normien tai arvojen vastustamista ei kuitenkaan näistä elämäkerroista pysty havaitsemaan. On

muistettava, että 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun poliittinen radikalismi luonnehti nuorisosakin suhteellisen harvalukuisten joukkoa, vaikka sen vaikutus yleiseen poliittiseen ilmapiiriin olikin suuri. Ainoan 1960-luvun opiskelijaliikkeitään osallistuneen tarinassa voi korkeintaan olla löytävinään hienoista halveksintaa ja välinpitämättömyyttä keskiluokkaista kulutuskäyttämistä kohtaan sekä valituksia ihmisten yleisestä passiivisuudesta. Elämäkertoihin ei 1960-luvun poliittinen liikehdintä ole jättänyt juuri muita merkkejä. Poliittisesta sitoutumisesta tai kannanotoista ei pidetä suurta meteliä, eikä myöskään niiden valitsemisesta.

Työpaikalla keskusteluissa huomasin kannanottojeni siirtyneen poliittisesti vasemmalle. Vaaleissa äänestin sosiaalidemokraattisia ehdokkaita. (teknikko, s. 1946)

1960-luvussa kaikki eivät edes nähneet positiivista yhteiskunnallista kehitystä. Kaupunkilaisista keskiluokkaa uhkasivat perinteisten porvarillisten arvojen murtuminen ja vielä konkreettisesti maaltamuuttajien virta.

Niihin aikoihin alkoi myös maaltapako. Mielestäni ei ollut kivaa kun kaikki »landepöpöt» tuli kaupunkiin. Tuntui, etteivät he sopineet sinne ja veivät myös tarhapaikat pitempiaikaisilta helsinkiläisiltä veronmaksajilta. Tilanne tuntui ihan älyttömältä, että kaikki keskittyi Etelä-Suomeen. (. . .)

Viikonloppuvapaat yleistyivät ja arkityötunnit lisääntyivät. Kaikki ihanat arkipyhät siirrettiin lauantaisiksi jolloin niiden merkitys tuntui vähenevän. Kasvatus siirtyi kodeista kouluille ja monia eri suuntia mietittiin. Usein ei kasvatettu ollenkaan. Ei ollut selvää tietoa oikein vai väärin. Entiset arvot romahtivat ja mielestäni Suomi oli järjestyksen kourissa. (kotiäiti, s. 1946)

Vasemmistoon suuntautuvatkaan eivät osoita erityistä aktiivisuutta. Yhteiskunnallinen aktiivisuus, jos sitä esiintyy, on tiedollista aktiivisuutta, ei toiminnallista osallistumista »public man»-ideaalin hengessä. (Ks. myös Pesonen—Sänkiäho 1979, 194.) Uutena asiana ovat kuitenkin mukana yhteiskunnalliset mielipiteet, jotka ulottuvat oman henkilökohtaisen kokemuspäiriin ulkopuolelle. Eräs tällainen asia on kansainvälisyys, tämä sukupolvihan on koulutettua ja se on matkustellut nuorehkoon ikäänsä nähden enem-

män kuin edellisen sukupolven keski-ikäiset, jotka ovat lähteneet ulkomaille vasta säästettyään asunnon, auton ja stereot.

Katson, että ainoastaan lisääntyvän kansainvälisen yhteistyön avulla voimme auttaa kehitysmaita. Ja tällainen kehitysapu todella tehokkaasti toimiessaan, vaatii jo ylikansallisia ajatuksia ja on helposti ristiriidassa voimakkaan itsetunnon, kansallisen itsenäisyyden korostamisen kanssa. Ainoa ratkaisu lisääntyviin väestö-, ravinto- ym. ongelmiin on em. ylikansallinen ajattelutapa ja yhteistyö. (teknikko, s. 1946)

Elämän perspektiivit vaikuttavat nyt silti asetuneen lähipiiriin ihmissuhteiden ympärille. Tämän vuoksi ihmisten toimintaan pettyminen saattaa aiheuttaa luopumista osallistumisesta, vaikka mielipide osallistumisen tärkeydestä, esimerkiksi ammattiyhdistystoimintaan osallistumisesta, ei olisikaan muuttunut.

Ammatillisen järjestötoiminnan puolelle liityin mukaan Suomen sähkötekniikkosten liittoon. Minusta tuli sihteeri ja jouduin mukaan erilaisiin toimikuntiin. Pääsi tutustumaan toimintaan sisältä käsin ja petyin. Hyvin harvoin tapasin siellä henkilöitä, jotka pystyivät näkemään kokonaisuuden, koko kentän. Useimmat ajoivat, enkä tietämättäänkin, jonkin pienryhmän etuja näkemättä asiayhteyksiä laajemmin. Helsingistä lähtö pelasti minut sähkötekniikoilta, enkä sen jälkeen ole liittynyt mihinkään työmarkkinajärjestykseen. (teknikko, s. 1946)

Ihmissuhteisiin keskittyminen johtuu osin myös elämänvaiheesta. Nyt eletävä työhön ja perhe-elämään vakiintumisen aika on päättännyt yhden aikakauden, nuoruuden. Edessä on muuttaminen uuteen rooliin.

Kaikkien kolmen sukupolven elämäntarinat painottuvat samoihin elämänvaiheisiin: lapsuuteen, nuoruuteen ja varhaisen keski-ikänsä vuosiin. Kolmannen sukupolven kohdalla tuntuu siltä kuin elämässä ei olisi tapahtunut mitään erikoista kertomisen arvoista. Etenkin juuriltaan kaupunkilaiset, nyt keskiluokkaan kuuluvat tai siihen nousseet eivät ole edes kirjoittaneet elämäkertoja tai ne ovat muutaman liuskan mittaisia asunnon- ja työpaikanvaihdokset raportoivia selosteita, joissa yksityiselämään ei kajota eikä yh-

teiskunnallisten mielipiteiden esittämiseen ryhdytä.

Toisaalta voidaan tulkita tasaista elämää onnelliseksi, ja tätä juuri monet elämäkertojen kirjoittajat haluavat korostaa. Aiempien sukupolvien kertomusten valossa elämän tapahtumarikkaus ei välttämättä näyttäyty yksinomaan positiivisena. Tämän eron vanhempiensa elämän ja oman elämän välillä ovat monet kirjoittajat tiedostaneet. Kuitenkin tunnetaan tiettyä epävarmuutta tulevaisuuden suhteen, mutta jos mitään pahempaa ei satu ja elämästä »selviydytään», niin kaikki on hyvin. Ihmissuhteissakaan ei ole vielä ehditty kokea koko elämää leimaavia pettymyksiä. Ainakin näiden seikkojen valossa on helppo tulkita oma elämänsä onnelliseksi. Onnea ei ole tarvinnut sorvata omin käsin eikä siihen tunnu yhteiskunnankaan muuttuminen sanottavasti vaikuttaneen, näin onnellisesti on vain päässyt käymään. Tilanne voi kuitenkin muuttua, siksi onnellisuutta täytyy jatkuvasti tarkkailla, vertailla ja todistella.

Hiljaisesta maalaispojasta ja sittemmin leivottomasta opiskelijasta on vuosien saatossa kasvanut vastuuntuntoinen perheenisä.

Nyt käynnistän stereoni ja kuuntelen Vesa-Matti Loirin tulkitsevan Eino Leinoa.

Istun mukavaan tuoliin ja suljen silmäni — musiikki ottaa minut kokonaan.

Olen tyytyväinen elämäältä saamaani osaan. (teknikko, s. 1946)

5. Kaksi elämäkertaprofiilia: elämäkaari ja poliittinen sosialisatio

Kuten edellä jo todettiin, pelkästään politiikkaan liittyvien mielipiteiden, yhteiskunnallisen osallistumisen ja subjektiivisen luokkasamastumisen tarkasteleminen on yksinään liian kapea näkökulma todellisuuden hahmottamiseen. Vasta biografisen elämänkulun, elämän vertikaalisen ulottuvuuden ottaminen huomioon asettaa horisontaaliset lohkot oikeisiin mittasuhteisiin ja antaa niille paikan ja merkityksen. Seuraavassa pyritään kahta kokonaista elämäkertaä esittelemällä selkeyttämään yhteiskunnallisten mielipiteiden kytkentöjä eri elämäalueisiin, perheeseen, työhön ja yhteisösuhteisiin sekä näillä alueilla saattuihin elämäkokemuksiin.

Yhteiskunnalliset ja poliittiset näkemykset eivät synny tyhjiössä, jonka ulkopuolelle kaikki politiikan näkökulmasta epärelevantti aines olisi suljettu. Yhteiskunnalliset näkemykset eivät liioin liimaudu muiden asenteiden päälle sitä mukaa kun kuva yhteiskunnasta laajenee, vaan muotoutuvat elämänkulun aikana monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta.

Ensiksikään, sosialisatio ei ole koskaan mitään »yhteiskunnan» suorittamaa passiivista jälkien jättämistä »yksilöön». Aivan aikaisimmista kokemuksistaan lähtien yksilö on aktiivinen osallistuja sekä uusintavassa yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa että omassa askeltaen etenevässä »yhteiskuntaan sitoutumisessaan». Toiseksi sosialisatio ei suinkaan lakkaa, kun yksilöstä tulee yhteiskuntansa »kypsä» jäsen. Monet niistä, jotka käyttävät sosialisatation käsitettä otaksuvat, että se voi viitata vain lapsuuteen ja murrosikään. Kuitenkin sosialisatio tulisi ymmärtää yksilön koko elämäntaakkaan kuuluvana prosessina. Tämäkään väite näin ilmaistuna ei vielä riitä, mikäli se viittaa vain yksilön elämänkulun jatkuvuuteen tai aikasidonnaisuuteen. Silloin tällöin yhteiskuntaa pidetään staattisena tai valmiina järjestelmänä eikä havaita *ajassa tapahtumisen molemminpuolisuutta*, sitä, että siinä liittyy *yksilön elämäntaakka ja yhteiskunnallisen uusintamisen oma aikaansijoittuminen*. (Giddens 1984, 205.)

Poliittinen sosialisatio on osa jatkuvaa prosessia. Poliittisen sosialisatation tutkijat ovat kuitenkin usein keskittyneet tutkimaan nuorison ja »nuorten aikuisten» poliittista sosiaalistumista. He ovat pääasiassa eritelleet erilaisten tekijöiden, sukupuolen, luokkataustan ja kotipaikkakunnan vaikutusta sosialisatation »lopputuotteen», johdonmukaisesti ajattelevan aikuisen yhteiskunnalliseen asennoitumiseen ja toimintaan. Yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutus ei kuitenkaan pääty aikuistumisen kynnyksellä.

Yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa määräytyvät myös luokkaperusteiset luonnehahmot, valinnat ja arvostukset, jotka toisaalta määräävät niiden elämäntapojen omaksumisen, joissa näiden arvojen ja valintojen johdonmukainen toteuttaminen näyttää olevan mahdollista. Elämäntapa ja luokkaperusteiset luonnehahmot synnyttävät nykytilanteessa usein irrationaaliselta näyttävää käyttäytymistä ja asennoitumista. Ha-

bitus ja elämäntapa muuttuvat hitaasti ja kaven-
tavat mahdollisuuksia tehdä ns. rationaalisia va-
lintoja elämässä. (Allardt 1986.)

Seuraavassa esiteltävien Sylvin ja Pirkon luon-
nehahmoissa on selvä ero. Pirkon kaltaisen luon-
nehahmon esiintyminen sodan tai jällelraken-
nuksen sukupolven naishahmojen joukossa on
äärimmäisen epätodennäköistä, samoin Sylvi oli-
si väärässä seurassa suuriin ikäluokkiin kuuluva-
na kertojana. Vaikka heidän elämäkerroissaan
on joitakin kaikkien ikäpolvien naisten ja maal-
tamuuttaneiden kirjoituksille tyypillisiä piirteitä,
heidän yhteiskunnalliset näkemyksensä, huolensa
ja arvionsa elämän nykytilanteensa ovat huomattavan
kaukana toisistaan. Sylvin ja Pirkon pro-
fiilit ovat poikkeuksellisia etenkin naisten elämä-
kertoina, sillä naiset eivät ole yleensä nostaneet
yhteiskunnallisia asioita ja mielipiteitään politiik-
asta yhtä keskeiseen asemaan.

Toisaalta yhteiskunnallisia ja poliittisia mieli-
piteitä on korostettu näiden kahden elämäkerran
esittelyssä, koska tarkoituksena on kuvata näille
sukupolville tyypillisen elämäkaaren ja luon-
nehahmon kytkentöjä poliittiseen asennoitumi-
seen eikä yksinomaan keskittyä yleiseen elämän-
tavan muutokseen. Naisten elämän perspektiiveja
rajaavat yleensä koti, lapset ja työ niin tarkkaan,
ettei muulle enää tahdo löytyä sijaa. Naisten elä-
mäkerroissa lapset ja perhe näyttelevät monesti
niin suurta osaa, että koko elämä nähdään niiden
kautta, kun taas miehille lapsiin ja kotiin liit-
tyvissä asioissa ei ole ongelmia tai niitä ei mainita.
Perinteinen sukupuolten välinen työnjako heijastuu
selvästi elämäkerroissa selostettujen asioiden ja
elämänalueiden painotuksissa. Poliitiikka saa
naiset tuntemaan itsensä »syrjästäkatsojiksi»,
mutta he ovat kuitenkin usein uskollisia rituaali-
äänestäjiä. Naiset haluavat pitää kiinni vä-
häisestäkin vaikuttamisen mahdollisuudesta.
Naiset pohtivat harvoin omaa asemaansa ja mah-
dollisuuksiaan muuttaa omaan elämäänsä liitty-
viä epäkohtia politiikan kautta, siten kuin Sylvi
ja Pirkko.

SYLVI, *lennätinvirkailija, s. 1928:*³
raivaan ja rakennan

»Asun mieheni kanssa kahden omakotitalos-

³ Sylvin ja Pirkon profiileissa nimet, ammatit ja vuosiluvut on muutettu.

sa Vantaalla, jonka rakensimme ja raivasimme aikoinaan korpeen. Lapsia meillä on kaksi molemmat poikia. Ammatiltani olen puhelunvälittäjä, miehen ammatti on muurausala.»

Sylvin vanhempi poika on merkonomi, nuorempi ylioppilas, joka valmistuu insinööriksi loppuvuodesta. Lapsenlapsia on yksi ja toista odotetaan syntyväksi lähiaikoina.

Ammattiinsa Sylvi joutui sattumalta. Sylvi kanto postia yli kymmenen vuotta, kunnes sairaus pakotti sisätöihin. »Olen pitänyt työstäni, kanto oli erittäin mielenkiintoista. Huono tuuri terveyteni suhteen on seurannut minua, tämä rajoittaa työntekoa nykyään aika paljon.» Sairautensa Sylvi kokee nöyryyttävänä: »En ole ollut kiipijä elintasossa, vaan työssä. Nautin työni tuloksista ja siitä että olin vähintään yhtä nopea työssä kuin toinenkin.» Luonteeltaan Sylvi uskoo olevansa elämänmyönteinen, avoin ja herkästi haavoittuva. Itsetunto pyrkii joskus horjumaan, johtuen siitä, että »lapsena poljettiin ihmisarvoni mahaan». Sylvin harrastuksiin kuuluvat järjestötyö, käsityöt ja hiihto (»mikälä enää pystyn»). Nuorempana Sylvi harrasti näyttämötaidetta. »Lausuntaa olen jonkun verran vieläkin harrastanut, luen runoja intohimoisesti.»

Miehensä kanssa Sylvi tulee hyvin toimeen, sillä hän on Sylvin mielestä kiltti ja auttavainen. Ystäviä on vuosien varrella siunaantunut kolme. Ystävä on Sylvin mielestä sellainen, jolle voi kertoa kaiken ja jonka kanssa voi jakaa ilot sekä surut ja »vaikka ainoan leipäpalan». Hyviä tuttuja Sylvillä on enemmänkin ja välit suvun kanssa ovat »normaalit», kylässä käydään sisarten luona kesäisin.

Nykyelämänsä taustatiedoista Sylvi siirtyy kertomaan lapsuudestaan, »joka olis ehkä ollut vaikeaa muutama vuosi sitten».

Sylvin syntymäkotina on Karjalassa, yhden huoneen mökki, jossa Sylvin vanhempien ja sisaren lisäksi asui vielä isän äiti. Isä kävi vuorotöissä tehtaalla pienellä palkalla. Lapsuus osui pula-aikaan: »puute ja köyhyys oli kaikkialla», mutta »ihmiset olivat keskenään kuin suurta perhettä, suurimmat työt tehtiin toisiansa auttaen».

Köyhä mutta turvattu lapsuus loppui kuusivuotiaana. Äiti jätti perheensä ja isä avioitui pian uudelleen. Pitkiksi ajoiksi Sylvi pakeni äitipuoltaan sukulaisten tai tuttavien luokse. Työtä vastaan »sain vatsaani ruokaa ja ihmiskohtelun». Talvisodan jälkeen Sylvi vietti kiertolaisen elämää, »pikkupiikana» eri taloissa ja äidin tai sukulaisten luona. Elä-

mä oli kovaa kodittomalle tytölle, jolla oli ikää vasta vähän päälle kymmenen: »Päähäni oli tullut jo tätäkin ja vaatteet oli resuiset ja likaiset.» Koulua Sylvi kävi miten sattui, päästötodistuksen hän onnistui kuitenkin saamaan kolmetoistavuotiaana. Kummitäti, joka oli opettaja, järjesti Sylville mahdollisuuden käydä myös jatkokoulua.

Sotien jälkeen Sylvi työskenteli milloin missäkin eri paikkakunnilla lyhyitä ajanjaksoja. Aikuistuttuaan hän kävi silloin tällöin myös isänsä luona, jossa saattoi jo vähän aikaa viivähtää äitipuolenkin rauhoituttua. Sitäpaitsi Sylviä oli alkanut kiinnostaa naapurin Heikki-poika, joka oli sinne orpona huudettu Sylvin ollessa lapsi. Lapsuuden leikkiverista tuli Sylvin elämäkumppani. »Jotain oli joka tuntui yhdistävän, kova lapsuus ja kodittomuus, (. . .) hän orpo huutolaispoika, minä eronneen avioliiton ei toivottu, vanhempien hylkäämä kiertolaisystytö.»

Avioliitto ei kiertolaiselämää päättänyt, mutta »vaikka elämä oli vaatimatonta ja puutteellistakin, elin silloin vasta onnen hetkiä elämästäni». Ensimmäinen lapsi syntyi ja mies opetteli murarin ammatin. Sylvi ja Heikki muuttivat työn perään Helsinkiin. He alkoivat säästää omakotipalsta varten ja toinen lapsikin syntyi. »Oli lakkoja ja työttömyyttä. Lapset kasvoi, yritin töihin, sain lapset päiväkotiin, ei onnistunut. Aamuisin huutaen menivät pöydän alle piiloon.» Sylvi meni kuitenkin vihdoinkin postiin lomittajaksi.

Sotien jälkeinen aika toimi Sylvin yhteiskunnallisena herättäjänä. »Elimme muutosten aikaa, työväenluokka voimistui. Elintaso alkoi nousta, sosiaaliset edut alkoi parantua. Minuakin alkoi kiinnostaa järjestötyö. Ihmisen on kypsytävä tähänkin. Olin siihen siemenen saanut jo sisälläni ja se siemen kantoi minussa hedelmää. Varmistuin että kuuluin rintamaan, joka kovalla ruumiillisella työllä rakentaa tätä maata, liityin Suomen Demokraattisiin naisiin. Tunsin omaksi työkentäksi tässä järjestössä nimenomaan naisten ja lasten aseman parantamisen.»

Lapset varttuivat ja Sylvin ja Heikin onnistui saada omakotipalsta Vantaalta. »Louhikkoinen palsta, jossa korpi huojui ympärillä.» Taloa rakennettiin puoleen yöhön joka ilta ja niin omaan kotiin päästiin muuttamaan syksyllä 1957. Vakinaiseksi postinkantajaksi Sylvi pääsi seuraavan vuoden alusta. Päärakennusta pystytettäessä Sylvin terveys oli alkanut horjua. Perinnöllinen sairaus puhkesi osaksi

rasituksen seurauksena. Onneksi Sylvillä on valtion työpaikka: »Yksityinen työnantaja ei enää tarvitsisi tällaista työntekijää.» »Omas-ta mielestäni olen työlläni rakentanut tätä maata pienen elämäni, se työ on ollut erittäin raskasta. Eikä terve ihminen tajua miten nöyryyttävää on olla päivä työssä, toinen kotona.»

Nyt Sylvi leikkii lastenlasten kanssa ne leikit, jotka hänen lapsuudessaan jäivät leikkimättä. Sylvi toteaa, että rakkaudettomuus, jonka hän koki varhaisuoruudessaan teki hänestä itsenäisen. Se rakkaudettomuus on hänen mukaansa heijastunut myös omien lasten kasvatukseseen, mutta myönteisesti: »Annoin heille kaiken minkä voin, että heillä olisi paremmin kuin itselläni. Elämäni tehtävä oli saada oma koti ja koulutetut lapset.»

Yhteiskunnan epäkohtien parantumisen Sylvi kokee läheisesti koskettaneen hänenkin elämäänsä. Työllisyysurva ja lasten aseman kohentuminen ovat olleet edistysaskeleita, työtön saa »jonkunlaisen päivärahan leipänsä hankkimiseksi» ja enää ei ole »huutokauppoja lapsista, on lasten valvojat, ensikodit, päiväkodit ja koulutus, joka on hyvin tärkeä».

»Nuorisotyöttömyys on hirveätä, ihmisten hyvinvointi ei ole tällaista. Työ on jokaisen oikeus ja sitä on varmasti kun vain tahtoa riittää järjestää.» Sylvistä tuntuu, että »hyvinvoivat johtavassa asemassa olevat ihmiset» eivät muista »kuka on raivannut tämän maan, kuka tuottaa ja tekee työn tehtaissa?» Sylvin mielestä »Suomen työtätekevän kansan» tulisi karsia itsekkyyttä, »jokaisen kallis asia on rakentaa maatamme, rauhaa maailmassa». Työ on Sylville elämän peruspilari: »Meillä on etuoikeus työhön, haluaisin huutaa, antakaa lapsillemme työtä.»

Sylvi ja Heikki ovat totutelleet ajatukseseen, että toinen jää yksin, he ovat Sylvin mukaan oppineet kunnioittamaan toisiaan. Sylvi varttuu nyt paikkaa sairaalaan, »iloisena, optimistisena ja onnellisena», kuten hän kirjoittaa. »Tämähän on elämää, rakennan sitä loppuun asti, myös omalta kohdaltani.»

PIRKKO, mainostoimittaja, s. 1948:

»Onneni olisi täydellinen, jos vielä asuttaisiin omakotitalossa.»

»Tällä hetkellä elämäni on niin hyvin kuin Suomessa nykypäivänä voi olla. Minulla on

vakituihin työhön, josta tosin olen parhaillani virkavapaalla, minulla on hyvä aviomies ja kaksi tervettä poikaa.»

Miehensä Pirkko on tavannut lomamatkalla Espanjassa vuonna 1973. Naimisiin mentiin samana keväänä, »emme olleet päivääkään kihloissa». Pirkko oli silloin töissä Pohjanmaan rannikkokaupungissa, mutta koska mies ei suostunut muuttamaan, Pirkko jätti toimittajan työnsä ja muutti Helsinkiin. Pirkko odotti esikoistaan ja teki tilapäistöitä, »koska en viihtynyt yksin kotona päivisin, kun Jokke oli töissä». Odotusaikana järjestivät asuntoasiatkin. Pirkko ja Jokke saivat vuokra-asunnon (3 h + k) Vantaalta.

Esikoinen syntyi ja »elämä alkoi sujua onnellisesti kolmisen». Lamavuonna 1975 kävi sitten hieman onnettomammin: »Isi sai raksalta lopputilin.» Perhe joutui elämään työttömyyskorvauksilla, lapsilisillä ja sukulaisten antamalla vipeillä. Kaiken aikaa Pirkko haki myös töitä: »En tosin missään maailmanlopun tunnelmissa, Ville oli vasta vähän yli vuoden.» Keväällä Jokke sai taas töitä, mutta sen verran tiukkaa oli ollut, että »talous olisi mennyt kumoon, jos olisi samana päivänä ostanut kahta lajia jauhoja».

Sitten Pirkkoakin onnisti, kesällä hän sai mainostoimittajan paikan erään valtionyrityksen markkinointiosastolta. Lapsen hoidon järjestämisessä oli jonkun verran vaivaa, mutta hoitopaikka löytyi.

Nyt elämä sujuu mukavasti, miehen kansakaan ei tule pahemmin riitaa. Pirkon mukaan Joken on kyllä vaikea puhua tunteistaan. Kaikista asioista kuitenkin neuvotellaan, vaikka Pirkko hoitaaakin raha-asiat ja hankinnat. Pientä erimielisyyttä tulee kyllä jatkuvasti kodinhoidosta. Jokke haluaisi, että koti on »tip top kunnossa», Pirkko taas pitää siivoamista vähemmän tärkeänä. Pirkolle viikon paras päivä on perjantai, silloin Ville on seurakunnan kerhossa ja Pirkko saa rauhassa lukea Suomen Kuvalehden.

»Koska olemme Joken kanssa nk. suuria ikäluokkia, aloimme tuumia, että kai meidän täytyy hankkia toinen lapsi, koska olosuhteet olivat kohtalaiset; avioliitto kohdallaan, suhteellisen tilava asunto ja molemmilla työtä.» Toinen poika on nyt 9 kuukauden vanha. Päivähoitopaikka pojille on vielä löytämättä ja Pirkko on virkavapaalla. Perhe elää kerrostalossa Vantaalla, samassa asunnossa, johon he muuttivat avioliiton alussa. »Emme erityisemmin valita, mutta emme viihdy tip-

paakaan. Haaveemme on omakotitalo. Aina-kin poikien ja heidän tulevaisuutensa kannalta olisi parempi asua muualla.»

Pirkko itse on kotoisin maalta, isosta talosta. Vanhemmilla oli suuret velat sisarusuuk-sien lunastamisen takia, mutta ruuasta ja vaatteista ei ollut pulaa. »Yleisenä piirteenä muistan, että meillä kotona oli aina mukavaa.» Kotona arvostettiin kirjoja, isän tietoteoksetkaan eivät olleet hyllynkoristeita.

Lukion Pirkko kävi »joka luokka tuplalten». Ylioppilaaksi tulonsa jälkeen Pirkko haki kaikkiin opiskelupaikkoihin, joita isä ehdotti. »Jotenkin huomasin syksyllä olevani Tampereen yliopistossa suorittamassa toimitajatutkintoa, vaikka en ollutkaan innokas antautumaan toimittajaksi.» Pirkko tiesi ammatin edut ja haitat, hän oli ollut monena kesänä toimitusharjoittelijana. Opiskeluaikana Pirkko alkoi kiinnostua ylioppilaspolitiikasta: »Meillä oli lähes aina vieraita, keskusteltiin palavasti politiikasta ja osallistuttiin, ku-ka mitenkään.»

»Opiskeluaikana sain melko paljon vasemmistolaisia vaikutteita. Osasin ja osaan jopa melkein kaikki työväenlaulut ulkomuistista. Lapsuudessani en päässyt vasemmistolaisuuden kanssa mihinkään kosketukseen. Kotini oli erittäin maalaisliittolainen, isäni sisar on kunnan kokoomukselainen ja koko ympäristö oli joko kokoomukselaista tai maalaisliittolaista.» Kotona puhuttiin Pirkon uusista »vasemmistolais-värityneistä» näkemyksistä. Isä ei koskaan sanonut Pirkon olevan väärässä. »Ymmärsin hyvin niin isääni kuin opiskelutovereidenkin näkemyksiä, jopa niin hyvin, etten sen jälkeen ole voinut oikein tajuta ääri-aidan kannanottoja. Olen aina yrittänyt mielessäni löytää sen toisenkin näkökulman ja tehdä ratkaisuni sen mukaan.»

Valmistuttuaan Pirkko pääsi radiotoimittajaksi. »Radio pystyy mielestäni aktivoimaan ihmisiä enemmän kuin TV, radiota kuunnellessa pystyy askaroimaan käsillään jotakin. Televisio varastaa ihmisen koko ajan, ja varsinkin lapset ovat vaarassa tulla aivopestyiksi television katselussa kuin radion kuuntelussa. Nykyisin en katso telkkua kovinkaan paljon ja radiota en kuuntele senkään vertaa.»

Radiossa työskennellessään Pirkko sai sen verran rahaa kokoon, että pääsi tätinsä kanssa etelänmatkalle, jonka »kohtalokkaat» seuraukset mainittiin edellä. Tästä Pirkko tuleekin jälleen elämän nyky näkymiin. Pirkko kysyy itseltään: »Olenko onnellinen? Minusta

tuntuu että tämän onnellisempaa olotilaa ei nykypäivän Suomessa juuri voi olla.» Mutta »levottomuutta», ellei »suorastaan pelkoa» hän tuntee tulevaisuutta kohtaan, erityisesti lasten suhteen.

»Elintasomme ei kai yleisten mittapuiden mukaan ole kovin korkea, meillä on vuokra-asunto, väritelevisio ja melko hyvä auto. Auto ei kuitenkaan ole pröystäilyä varten, vaan mieheni työmatkoja varten. Meillä ei ole nahkasohvia eikä stereota, ja mikäli minusta riippuu, niitä ei lähiaikoina hankitakaan. Onneni olisi täydellistä, jos tämä perhe vielä asuisi omakotitalossa.»

Mies on innokas urheilun harrastaja ja »mi-kä olisikaan pojille parempi kuin urheilua harrastava isä». Jokke tupakoi, Pirkko ei. Jokke juo joskus televisiota katsellessaan keskikaljaa, mutta ei koskaan käy kapakoissa. Viinaa ostetaan, »yleensä kirkasta ja halvinta, ja sitä juodaan lasten nähden». Perheessä syödään Pirkon mukaan hyvin vaatimattomasti. Jokke tekee viikonloppuisin ruokaa ja osallistuu muutenkin kotitöihin. Vieraita heillä ei käy juuri koskaan, ainoastaan Joken työkaaverit ja seinän takana asuvat naapurit, joskus harvoin sukulaiset. »Oikeastaan en kaipaakaan enempää kanssakäymistä», myöskään Pirkolla ei ole ollut »erityistä intoa lähteä kahden lapsen ja varusteiden kanssa kyläilemään».

»Tikkurila on melko nuijaa aluetta.» Yhteydet Helsinkiin ovat hyvät, »mutta henkisesti ilmapiiriltään tämä on aivan alla kaiken arvostelun». »Täällä ihmiset eivät innostu mistään, kukaan ei osallistu mihinkään ja kuitenkin ollaan kaiken aikaa narisemassa, ettei mitään järjestetä.» Pirkko tietää tämän kokemuksesta, sillä hän on ollut järjestämässä tilaisuuksia lasten hyväksi. Hän arvelee tulleensa »jo melko vahvasti leimatuksi täällä Vantaalla, erikoisesti päättävissä elimissä». »En välitä siitä. Tunnen kunnallisen ja valtiollisen byrokratian ja tiedän, että jos alkaa odottaa jotakin tapahtuvaksi virkamiesten aloitteesta ja heidän toteuttamana, sitä saa odottaa tuomiopäivään asti. Jonkun on pistettävä itsensä alttiiksi, tehtävä aloite ja nyit-tävä ihmisiä mukaan toimintaan.»

Pirkon mielestä osallistuminen kahden lapsen kanssa on vähän vaikeaa. Kotona on pölyt imuroimatta ja tiskit tiskaamatta, kun mies tulee kotiin. »Minulla on kirjoituskone pakastimen päällä, kirjoitan aina ohi kulkiessani muutaman rivin.» Pirkko ei ymmärrä »puheita kotonaolon latistavasta vaikutuksesta».

Pirkko tuntee itsensä »hämmentyneeksi ja epävarmaksi» ennen vaaleja. Hänen on tavatoman vaikea valita ketä äänestää. Pirkolla on vahva porvarillinen tausta ja hän ymmärtää maanviljelijöitä. Toisaalta mies on vasemmistolaisesta kodista, molempien ammattiliitot ovat »vasemmistolaisten käsissä» ja molemmat ovat palkanansaitsojia. Pirkko aikoo ainakin äänestää naista. Erittäin suurta painoa hän panee ehdokkaan valitsemisessa »lapsen ja lapsiperheiden asian ajamiselle». Myös työllisyys ja ympäristö- sekä energia-asiat ovat tärkeitä. »Ristiriita on kuitenkin ilmeinen.» Pirkko ei ole sitoutunut mihinkään puolueeseen, joten hän lukee tarkkaan kaikkien puolueiden esitteet. »Haluan pitää valinnan vapauden itselläni, valitsen ensin puolueen ja sitten ehdokkaan. Aina vaalit kerrallaan.»

Pirkko on »olosuhteet ottaen tyytyväinen». »Mutta ettei taantumus pääsisi kohdallani vaikuttamaan kovin pahasti, etsin jatkuvasti uusia mahdollisuuksia, tällä hetkellä innokaimmin asumisen ja lasten saralla. Tulevaisuus näyttää miten tulen onnistumaan. Paras tuki minulla on omassa perheessäni, sillä mieheni on paras ystäväni.»

Sylvi ja Pirkko sukupolviensa luokkaperusteisten luonnehahmojen tulkkina

Sylvi on tullut aikuiseksi toisen maailmansodan päättymisen jälkeisessä tilanteessa, jolle poliittisen aktiivisuuden lisääntyminen ja etenkin vasemmiston nousu antoivat leimansa. Sylvin elämä ja mielipiteet ovat esimerkkinä perinteellisestä työväenluokkaisesta elämäntyylisestä ja maailmankatsomuksesta. Toisaalta eivät myöskään saman sukupolven keskiluokkaan kuuluvien arvostukset tai huolen ilmaisut huomattavasti poikenneet Sylvin asenteista. Työttömyyden poistaminen ja rauhan säilyttäminen ovat asioita, joita Sylvi korostaa, mutta ne mainitsee myös insinööri. On ehkä joitakin yksittäisten sukupolvien yhteisiä kokemuksia, jotka ylittävät subjektiiviset elämäkokemukset ja luokkavastakohtaisuudet.

»Rakenna ja raivaa» ovat Sylvin elämäkerran avainsanoja. Ne liittyvät myös yleisempään suomalaisen kulttuuriperintöön. Elämäkertoista näkyy, että patriarkaaliseen kulttuuriin kiinteästi liittyvät arvostukset, jotka koskevat ennen kaikkea työtä ja yhteisösuhteita, ovat mukana määrittämässä vielä myös seuraavankin sukupolven

arvoja. Arvo- ja normiperusta on muovautunut patriarkaaliseksi maatalouselinkeinojen luonteen mukaisesti, eikä se sopeudu kivuttomasti palkkatyön säätelemään elämään. Sylvi myös työväenluokkaisena luonnehahmona edustaa tyyppiä, joka on häviämässä elintason kohoamisen ja koulutusmahdollisuuksien kasvun myötä. Huolimatta siitä, että työväenluokka on naisistumassa voimakkaasti (Luokkaprojekti 1984, 132), ei Sylvin kaltaisia osallistuvia luokkatietoisia työläisnaisia enää löytynyt seuraavien sukupolvien kirjoittajien joukosta. Myöskään työläismiesten joukosta ei vasemmistoaktivisteja ollut. Tosin työväenluokkaan kuuluvien kirjoittajien osuus nuoremmassa ikäluokassa oli melko vähäinen. Perinteisten vasemmisto-osallistujien katoaminen näyttää kuitenkin olevan tosiasia esimerkiksi SKDL:n hupenevien kannatuslukujen valossa.

Luokkaperusteiset luonnehahmot säilyvät melko vakaina ja lähtöaseman määrääminä elintason kohoamisesta ja koulutuksesta huolimatta. Ne myös värittävät yhteiskunnallisia mielipiteitä. Työläisten asialle omistautuminen tai perinteisten työväenluokan poliittisten tavoitteiden uskollinen kannatus näyttää kuitenkin elintason kohoamisen ja varsinkin koulutustason nousun ja uuden teknologian aiheuttamien ammattirakenteen muutosten myötä heikentyneen. Sellaisten habitusten syntyminen kuin Sylvin ei näytä olevan enää mahdollista. Nämä muutokset tekevät samastumisen työväenluokkaan sen perinteisessä merkityksessä entistä vaikeammaksi. Tätä ei ole ottanut huomioon ainakaan ammattiyhdistysliike, joka puhuttelee edelleen »duunareita» raivaamisen ja rakentamisen kielellä.

Tilanteen muuttuminen näkyy juuri suhteessa Pirkkoon. Suurten ikäluokkien edustajat, kuten myös Pirkko, vaikuttavat olevan tiedollisesti suhteellisen aktiivisia. Kuitenkaan he eivät korostu mitenkään osallistuvampana sukupolvena verrattuna edellisiin sukupolviin radikaalisukupolven maineestaan huolimatta. Pirkko, entinen opiskelijaradikaali, tosin ei aktiivinen, on siirtänyt mielenkiintonsa yleisistä yhteiskunnallisista kysymyksistä lasten asioiden ajamiseen ja ympäristö- ja energiakysymyksiin, jotka ovat tällä hetkellä hänen elämänsä ajankohtaisia ongelmia. Hän on ottanut etäisyyttä opiskeluaikojensa radikalismiin, mutta 1960-luku ei ole käynyt hänen ylit-

seen jälkiä jättämättä. Pirkon vaikeuteen valita puolue liittyvät monet ristikkäispainetta luovat tekijät: ylempään toimihenkilön asema, juuret maaseudulla ja tietyt todennäköisesti juuri opiskeluajoilta peräisin olevat työväenluokkasymptiat.

Tapaustutkimuksen nuorin sukupolvi on aikuistuttuaan ollut taloudellisesti paremmassa asemassa kuin edelliset sukupolvet. Suurilla ikäluokilla on sukupolvena ollut pioneerasema koulutuksessa, kulutuksessa ja kaupungistumisessa. Se on myös kasvanut suomalaisen yhteiskunnan »uudenaikaistumisen ideologian» henkeen. (Heiskanen—Mitchell 1985.) Elämäntapa, joka näyttää yhdistävän suurten ikäluokkien kulttuurimurroksen sukupolvea on uuden keskiluokan kaupunkilainen elämäntapa ja sen eri variaatiot. Uuden keskiluokan elämäntapaan liittyvät keskeisesti kulutukseen suuntautuminen ja perheen merkityksen korostuminen, jonka ideologiset juuret ovat keskiluokkaisessa perhe- ja koulutusideologiassa. Sen komponentteja on teollistumisen edetessä myös tihkunut »alaspäin» työväestön ja talonpoikien kulttuuriin. (Ks. mm. Martin 1982.) Suomessa keskiluokkainen perhekeisyys privatisoitumisena (yksityistymisenä) ja moderni kulutuskäyttäytyminen tulivat tavoitelluiksi »uudenaikaisiksi» ihanteiksi sodan jälkeen. Elämäntapaan liittyvinä ne ovat kuitenkin laajassa mitassa saavuttaneet vasta suuret ikäluokat.

Uuteen keskiluokkaan kuuluvien harvojen kirjoittajien, kuten Pirkon elämäkerran perusteella ei voida vielä muodostaa kovinkaan tarkkaa käsitystä uuden keskiluokan elämäntavasta. Se avautuu elämäkertoissa julkisivun taakse vain harvassa tapauksessa, joissa yksityisen ja julkisen rajat ylitetään. Julkisen ja yksityisen rajojen tarkka vartioiminen kuuluu ennen kaikkea kaupunkilaisen keskiluokan privatisoituneeseen elämänmuotoon. Kulisseja rakentamalla halutaan antaa näyttöä perheen sopuisasta yhteisyydestä sekä uralla menestymisestä.

Niissä harvoissa elämäkertoissa, joiden kirjoittajat ovat taustaltaankin keskiluokkaisia, korostetaan jatkuvasti omaa erilaisuuttaan muihin nähden, erityisesti maalaisiin ja nousukkaisiin (uuteen maaltamuuttaneeseen keskiluokkaan), jotka statuskilpailullaan ja pärjäämisen tavoittelullaan ajavat keskiluokkaisen »massasta erotautumisen» yhä ahtaammalle. Vakiintuneen kes-

kiluokan luokkatietoisuutta tällainen »alhaalta päin tuleva uhka» saattaa kuitenkin vahvistaa. Keskiluokka pyrkii »vanhaan malliin» jatkuvasti jyrkentämään luokkansa alarajaa suhteessa uuteen keskiluokkaan samanaikaisesti kun yläraja yritetään pitää mahdollisimman liukuvana. Asemiensa säilyttämiseksi kiihtyvässä statuskilpailussa keskiluokan on kuitenkin luotava yhä hienovaraisempia strategioita. Nyky-yhteiskunnassa luokkaerojen osoittamisesta onkin tullut paljolti erilaisilla symboleilla pelaamista, luokkaerojen materiaalisin perustan jäädessä taustalle.

Uuden keskiluokan sisällä yhteiskunnallisessa asennoitumisessa näyttää olevan eroja. Helsingin seudulla kasvaneiden, lähinnä vakiintuneesta keskiluokasta lähtöisin olevien, kirjoittajien elämäkertoja luonnehtivat perinteellisiä oikeistolaisia arvoja henkivät kannanotot. (Vrt. toimittaja s. 1935 vakiintumisen sukupolvessa ja kotiäiti s. 1946 suurissa ikäluokissa). Maaseudulta kotoisin olevat, kuten Pirkko, sanovat tuntevansa vetoa tätä nykyä lähinnä vihreiden korostamiin energiakysymyksiin sekä lasten tulevaisuuteen ja terveelliseen, viihtyisään asuinympäristöön liittyviin kysymyksiin. Lasten tulevaisuus on tosin huoli, jota lähes kaikki eri sukupolviin kuuluvat naiset tuntevat.

»Maalaisten» uuden keskiluokan edustajien kohdalla talonpoikaisen kulttuurin voimakas ote ei ole aina hellittänyt. Vaikka ns. suuri muutto on irrottanut suomalaisten enemmistön siteet maatalouselinkeinoista ja talonpoikaisesta elämäntavasta, yhteiskuntaelämä nähdään yhä talonpoikaisen kulttuuriperustan luomien arvostusten kautta. Myös suurten ikäluokkien kohdalla kaikesta uudenaikaistumiseen sosiaalistumisesta huolimatta kulttuurinen murrosvaihe, jota nyt vantaalaisissa lähiöissä eletään, on patriarkaalisen, talonpoikaisen kulttuurin murrosvaihetta. Murroskulttuurissa perhe ja koti nousevat »kulttuurisen suojapaikan» asemaan ja niiden merkitys (yli)korostuu. (Kortteinen 1983.) Elämäkertojen valossa kuitenkin maalta muuttaneet työläiset, jotka ovat syntyneet ennen suuria ikäluokkia, ovat niitä perhe-elämällään palkkatyön vieraannuttavien elementtien ja sosiaalisten kontaktivaikeuksien kompensoijia, joiden pahoinvointia tavan takaa korostetaan. (Vrt. Luokkaprojekti 1984, 431—432.)

Maaltamuuttajilla perheeseen usein liittyvä merkitys on myös perheen aseman yleistymisen menestymisen ja »järjäämisen» näyteikkunana. Perheeseen ja lapsiin keskittyminen edustaa myös perheen kunniallisuutta ja työteliäisyyttä, jotka ovat keskeisiä talonpoikaisia arvoja, mutta ne eivät sovellu huonosti myöskään keskiluokkaisen yksityisyyden ideologiaan.

Maanviljelijätaustan lisäksi toinen uudelle keskiluokalle tunnusomainen lähtöasema on kaupunkilainen työväenluokka, edustaa uusi keskiluokka luokkataustaltaan nousua rahvaasta keskiluokkaan. (Roos 1986.) Kaupunkilaisen työväestön elämäntapa näyttää järjestäytyneen jo ennen toista maailmansotaa paljolti keskiluokkaisesta perhe- ja koulutusideologiasta saatujen arvojen ja normien perustalle ja toteuttavan keskiluokkaista privatisoitumista mitä tulee moniin sosiaalisen kanssakäymisen muotoihin. (ks. Jääsaari 1986.) Uuden keskiluokan elämäntapa perustuu normatiivisiin odotuksiin uudenaikaisuudesta, urbaanisuudesta ja joidenkin kohdalla »edistykellisydestä», joiden rinnalla kuitenkin maalta muuttaneet kulttuurimurroksen polven edustajat nyt haluavat vaalia talonpoikaisia arvoja. Kenties vihertävä yhteiskunnallinen ajatusmaailma ristiriidattomimmin käy yksin murroskulttuurin elämäntavan kanssa ja nykytilanteessa tyynnyttää myös »edistykellistä» omatuntoa.

6. Elämä, arki ja politiikka

Kuten jo aiemmin todettiin, elämäntapa on sidoksissa vallitsevaan kulttuuriperustaan aiheuttaen tiettyjä yhteneviä piirteitä eri elämäntavoissa. Keskiluokkainen privatisoituminen ei näyttäisi silti vielä nykyisellään luonnehtivan kaikkia suomalaisia, ei edes suurten ikäluokkien elämäntapoja. Elämäkerta-aineiston analyysi perheeseen, työhön ja yhteisöllisiin suhteisiin annetuista subjektiivisista merkityksistä antaa kuitenkin sen kuvan, että kaupunkilainen elämäntapa on saanut piirteitä »yleislänsimaaisesta» privatisoituneesta elämäntavasta. Suomalaisesta elämäntavasta puhuminen ei siten ole täysin mielekäästä. Se on muutenkin lähinnä kokoava käsite, sillä mitään yhtenäistä »suomalaista» elämäntapaa ei ole ollut edes ennen teollistumista.

Privatisoitumisen poliittisia kytkentöjä esitet-

täessä viitataan esimerkiksi aidon kollektiivisuuden heikkenemiseen, yhteisöllisen solidaarisuuden vähentymiseen ja »yhteiskunnallisten suhteiden epäyhteiskunnallistumiseen» (Martikainen—Yrjönen 1980; ks. myös Sänkiaho 1981.) Tämä politiikan kannalta mitä ilmeisimmin huomionarvoinen olettaus on kuitenkin suhteellisen pinnallinen seurausilmiö verrattuna muihin yksityistymiseen liittyviin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin, joiden poliittiset ulottuvuudet lopultakin menevät syvemmälle. On mielekkäämpää ymmärtää privatisoituminen modernissa yhteiskunnassa elämäntapaan, erityisesti uuden keskiluokan elämäntapaan, liittyvänä käsitteenä, josta kansalaisten muuttuneet poliittisen osallistumisen muodot ovat vain yksi osa. Niitä ei voida tarkastella irrallaan koko yhteiskunnan muutoksesta, jolloin abstraktista poliittisesta privatisoitumisesta puhuminen kätkee sisäänsä enemmän ongelmia kuin se niitä paljastaa.

Julkisuudessa käyty keskustelu privatisoitumisesta osoittaa usein välinpitämättömyyttä ja ymmärryksen puutetta ihmisten arkielämässään kohtaamia ongelmia kohtaan. Yhteiskunnallisesta elämästä vetäytyminen perheen ja yksityiselämän pariin ovat yhteydessä myös elämänvaiheeseen ja ongelmiin, joita yhteiskunnallisten rakenteiden erilaiset pakot tuottavat. (Tolkki-Nikonen 1985.) Kirjoittajien kohtaamia ongelmia ovat mm. asuntoasiat ja työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen liittyvät ongelmat, jotka kasautuvat yhteen elämänvaiheeseen, varhaiseen aikuisikään. Ne etäännyttävät yhteiskuntaelämästä aikana, jolloin yhteiskunnallinen tiedollinen aktiivisuus on kuitenkin nykyään suuri. Kasautuessaan yhden ainoan yksilön kohdalle arjen ongelmat saattavat myös muovata varsinaisia »privatisoituneita yksilöitä», jotka kompensoivat vastoinkäymisensä keskittymällä omaan perheeseen ja yksityiselämään.

Toisaalta mikä näyttää politiikan tutkijoista kansalaisten vieraantumiselästä saattaakin olla vain osoitusta terveestä skeptisistä politiikan toimintamuotoja kohtaan, jossa erilaiset lupaukset, lehmänkaupat ja valheet näyttävät ihmisten mielestä kuuluvan rutiiniin. Poliitiikan tutkijain muiden yhteiskuntatieteilijöiden tapaan syyllistyvät *tavallisen toimijan aliarviointiin*. Yhteiskuntatieteilijät harhautuvat usein kuvittelemaan, että ihmiset sopeutuvat esimerkiksi epäoikeudenmukai-

siin, muuttumattomiin tai kuolettavan yksitoikkoihin työskentelyolosuhteisiin. Tällaisissa olosuhteissa työntekijän kykyä tulkita tilannettaan arvioidaan vain sen kautta mitä he itse »vakaavissaan» ilmaisevat; ja tätä taas eritellään vain siinä muodossa, jossa tarkkailija sen »kokee» tai on valmistautunut sen hyväksymään. Havainnot rajoittuvat myös vain erilaisiin kielellisiin ilmaisuun, vaikka vastustamisen muotoja ilmenee myös käytännön tietoisuuden tasolla. Huomioon ottamatta jää myös selkeästi havaittavien toiminnallisten vaihtoehtojen puute, joka kytkeytyy ideologisiin ongelmiin. Kyseessä on sen oivaltaminen, että »asiat voisivat olla toisin». Toimiminen oivalluksen mukaan, joka saattaa joissakin olosuhteissa olla rajoitettu, voi tuottaa vastarinnan muotoja, joita on vaikea yksiselitteisesti tunnistaa vastarinnaksi. Vasta toimija, joka ei lainkaan osallistu »kontrollin dialektiikkaan» lakkaa olemasta toimija. (Giddens 1984, 230—231.)

Poliittista vieraantumista ja sosiaalista privatisoitumista on myös mahdollista tulkita siten, että kansalaiset kieltäytyvät ottamasta osaa poliittisen järjestelmän toimintaan vain sen kuluttajina (Lasch 1980). Tällainen tulkinta optimistisesti olettaa, että yhteiskunnassa piilisi kollektiivista ja tietoista passiivista vastarintaa tai ehkä vallankumouksellista potentiaaliakin. Aito yhteisöllisyys ei siis olisikaan kuollut, vaan odottaa sopivaa hetkeä tullakseen esiin. Aineiston perusteella tämänkaltaisiin hieman populistisiin tulkintoihin voidaan myös joiltakin osin päätyä. Monet antavat ymmärtää, että he osallistuisivat jos »muut» osallistuisivat.

Elämäkertojen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että jos ei tunne mitään yhteiskunnalta saavansa, on yksinomaan rationaalista pidättäytyä aktiivisesti kannattamasta nykyistä järjestelmää. On parempi pyrkiä muutokseen muilla keinoin tai jopa vetäytyä. Ihmiset näyttävät lisäksi panevan yhteiskunnalliset muutokset, jotka ovat tapahtuneet parempaan päin, joko omien tai edellisten sukupolvien kieltäytyksen tiliin. Jos ihmisillä on niin vahva usko siihen, että he ovat saavuttaneet kaiken omalla työllään ja aktiivisuudellaan, miksi he kiittelisivät poliitikkoja, kun valtio ja yhteiskunta näyttävät enemmän käskijänä ja kontrolloijana, enemmän ottajana kuin antajana. Yhteisöllisyyteen ja yhteiseen työnte-

koon yhteiskunnan rakentamiseksi ei silti nykyisin kannata vedota, sillä ne merkitsevät useimmille kansalaisille samaa kuin »lisää veroja». Raivaaminen ja rakentaminen eivät näytä vetävän ainakaan nuorempia sukupolvia enää puoleensa.

Politiikan tutkimuksessa poliittinen osallistuminen ja poliittiset mielipiteet on korotettu tärkeään asemaan, niiden puuttuminen tai torjuminen tulkitaan yleensä vieraantumisen osoitukseksi. Edellä todettiin, että kysely- ja haastattelututkimukset lähtevät populistisesta oletuksesta, että kaikilla vastaajilla on paitsi mielipide tiedusteltavasta asiasta, myös sosiaalinen ja tekninen kompetenssi ilmaista mielipiteensä. Elämäkerroissa suhtautumista politiikkaan ei useimmiten vaivauduta kertomaan — politiikasta joko ei olla mitään mieltä tai ei oleteta, että se kiinnostaisi ketään ulkopuolista. Asia, joka tuntuu aktualisoituvan vain määrävuosina ei ole kovinkaan tärkeä kun ajatellaan elämää ja erityisesti arkielämää yleensä. Elämäkertakilpailu järjestettiin talvella 1979, juuri ennen eduskuntavaaleja. Ehkä mainintoja politiikasta ei olisi tullut näinkään paljon ilman ärsyttäviä vaalimainoksia.

Miten elämäntapatutkimus voi lisätä tietoa esimerkiksi poliittisesta kulttuurista, jos sen tutkimusasetelmat ja aineistot eivät nosta esiin eksplisiittisesti poliittisia mielipiteidenilmauksia ja yhteiskunnallista aktiivisuutta? Poliitiikka on asia, johon suhtaudutaan kunnioittaen ja vakavasti enää vain politiikan tutkijoiden taholta. Mielipiteitä politiikasta ei muodosteta yksinomaan hartaasti ja rationaalisesti harkiten. Juuri tästä syystä saattaa syntyä harha surveytutkimuksiin perustuvissa poliittisten mielipiteiden mittauksissa. Ihmiset ovat kyllä sisäistäneet ne normatiiviset odotukset, joita heillä odotetaan olevan politiikasta. He vastaavat näiden oletusten mukaan kysymyksiin, vaikka he saattavat todellisuudessa olla politiikasta aivan eri mieltä. (Vrt. Goffmanin etu- ja taka-alueet, Giddens 1984, 310—312; vrt. myös Bourdieu -sitaatti sivulla 260.)

Elämäntapatutkimuksen aineistojen ja menetelmien käyttö täydentäisi etenkin poliittisen sosialisointin ja poliittisen kulttuurin tutkimusta tuomalla esiin sellaisia seikkoja, joita rastia piirtämällä tai muutamalla sanalla kertomalla ihmiset eivät pysty ilmaisemaan. Toisaalta elämäntapatutkimuskin on vain tutkimusote, jonka tehok-

kuus riippuu niistä tutkimusaseteista, teorioista ja menetelmistä, joita tutkija soveltaa tutkimustyössään ja tulkinnoissaan. Elämäntavan pinnan läpi tunkeutuakseen myös elämäntapatutkimuksen on saatava »kovuutta» asenteisiinsa, teorioihinsa ja tutkimusmenetelmiinsä. (Heiskanen 1986 a.)

Elämäntapatutkimus ei tietenkään ole pelkästään täydennysnäkökulma politiikan tutkimukseen. Yhtä hyvin kvantitatiiviset aineistot ja kovat menetelmät voivat täydentää elämäntapatutkimusta, jossa johtopäätökset jäävät usein (myös tämän artikkelin osalta) avonaisiksi tai luonnosmaisiksi. Käytettävissä olleen aineiston kohdalla oli monia edustavuuteen ja käyttökelpoisuuteen liittyviä ongelmia, jotka tekivät vaikeaksi muodostaa pitkälle meneviä johtopäätöksiä poliittisesta osallistumisesta, poliittisesta sosialisoinnista tai poliittisesta kulttuurista. Tarkoituksena olikin pikemmin esitellä elämäntapatutkimusta ja sitä kuinka se täydentäisi tai muuttaisi vaikiintunutta, perinteisten survey-menetelmien antamaa kuvaa kansalaisista sekä heidän suhtautumisestaan politiikkaan ja yhteiskuntaan.

Elämäkerroissa esiintyvät mielipiteet antavat ainakin viitteitä siitä, miten monimutkainen prosessi poliittisen identiteetin syntyminen on ja miten epävarmalla pohjalla se toisinaan lepää. Elämäntapatutkimuksen kyky asettaa ainakin »kysymyksiä» onkin melko kivottomasti osoitettavissa. Soveltuvien teorioiden perustalta lähtevää ja aineiston valinnassa huolellisuutta ja perusteellisuutta noudattavaa elämäntapatutkimusta ei mikään estä saavuttamasta tulevaisuudessa myös kääntä »tuloksia».

LÄHTEET

- Allardt, Erik: Elämäntapa, harkinta ja muoti ihmisten valintojen perustana. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.): *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Oy Yleisradio Ab, Lahti 1986.
- Almond, Gabriel A. ja Verba, Sidney: *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Little, Brown and Company, Boston 1965.
- Bertaux, Daniel: From the Life-History Approach to the Transformation of Sociological Practice. Teoksessa Bertaux, Daniel: *Biography and Society. The Life-History Approach in the Social Sciences*. Sage, Beverly Hills 1981.

- Bourdieu, Pierre: *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge & Kegan Paul, London 1984.
- Giddens, Anthony: *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä*. Otava, Keuruu 1984.
- Heikkinen, Kalle (toim.): *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Oy Yleisradio Ab, Lahti 1986.
- Heiskanen, Ilkka: Televisio, elämäntapatutkimus ja todellisuuden määrittäminen. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.): *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Oy Yleisradio Ab, Lahti 1986 (a).
- Heiskanen, Ilkka: Mihin politiikan tutkimuksen meta-analyysin tulisi nyt johtaa? Legitimoinnista, illusionismista ja sousrealismista transrealismiin, dissillusionismiin ja delegitimointiin. *Politiikka 1/1986* (b).
- Heiskanen, Ilkka ja Mitchell, Ritva: *Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Otava, Keuruu 1985.
- Järvelä, Marja: Pehmeiden menetelmien soveltamisesta elämäntavan tutkimuksessa. Teoksessa Suhonen, Pertti (toim.): *Pehmeät menetelmät sosiaalitutkimuksessa. Käytännön kokemuksia ja keskustelua*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Tampere 1983.
- Jääsaari, Johanna: *En ole maalainen enkä kaupunkilainen, en kapitalisti enkä kommunisti. Elämäntavan muutos, politiikka ja privatisoituminen kolmen sukupolven elämäkertojen valossa*. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, syyskuu 1986.
- Kortteinen, Matti: *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Otava, Keuruu 1982.
- Lasch, Christopher: *The Culture of Narcissism. American Life in An Age of Diminishing Expectations*. Warner Books, New York 1979.
- Luokkaprojekti: *Suomalaiset luokkakuvassa*. Vastapaino, Jyväskylä 1984.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto: *Nuoret ja politiikka. Tutkimus suomalaisen vaali-instituution toimivuudesta*. Kansalaiskasvatuksen keskus, Helsinki 1980.
- Martin, Bernice: *A Sociology of Contemporary Cultural Change*. Basil Blackwell, Oxford 1985.
- Ottomeyer, Klaus: Identiteetin muotoutuminen ja kriisi kapitalismin arkipäivässä. *Sosiologia 2/1979*.
- Pesonen, Pertti ja Sänkiaho, Risto: *Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisen käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. WSOY, Juva 1979.
- Roos, J.P. (ym.): *Elämäntavan muutoksen tutkimusprojektin loppuraportti. Kertomus projektin toiminnasta, organisaatiosta, tuloksista ja hyväksikäytöstä*. Elämäntavan muutoksen tutkimusprojekti, Helsinki 1981.
- Roos, J.P.: *Elämäntapaa etsimässä*. Tutkijaliitto, Helsinki 1985.
- Roos, J.P.: Elämäntapateoriat ja suomalainen elämäntapa. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.): *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Oy Yleisradio Ab, Lahti 1986.
- Roos J.P. ja Vilkkio, Anni: Suomalaisen elämä elämäkertojen valossa. *Sosiaalipolitiikka 1980*, 67—95.
- Strandell, Harriet: Kolmen naissukupolven kokemuksia työstä ja perheestä. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riitta, Strandell, Harriet: *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. WSOY, Juva 1984.
- Suhonen, Pertti (toim.): *Pehmeät menetelmät sosiaalitutkimuksessa. Käytännön kokemuksia ja keskustelua*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Tampere 1983.
- Sänkiaho, Risto: Kansalaisten kiinnittyminen poliittiseen järjestelmään. *Politiikka 4/1981*.
- Tigerstedt, Christoffer: *Studenten i sin självbiografi — en studie om självbiografier av studerande samt om utbildningshistorien i självbiografier av studerande med småbrukarbakgrund*. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia, Helsinki 1984.
- Tolkki-Nikkonen, Mirja: *Kun ei odota ei kärsi, kun ei vaadi ei pety. Yksilön elämäntaaren kriittiset vaiheet*. Tampereen Yliopisto, Acta Universitas Tampereensis, Tampere 1985.
- Williams, Raymond: *Culture and Society*. Pelican books, Edinburgh 1968.
- Williams, Raymond: *Television. Technology and Cultural Form*. Fontana Paperbacks, Glasgow 1979.